National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1950:6
FINANSDEPARTEMENTET

UTREDNING

ANGÅENDE ÖVERFLYTTNING AV VISS DEL AV RIKSBANKENS RÖRELSE TILL EN STATLIG AFFÄRSBANK M. M.

STOCKHOLM
1950

Statens offentliga utredningar 1950

Kronologisk förteckning

1. Elkraftutredningens redogörelse nr 2: 18. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Örebro län. Beckman. 44 s. K.
2. Betänkande angående tyskgruvorna och centralorgan för gruvärenden. Victor Petterson. 157 s. H.
3. Betänkande med förslag angående folkskolans disciplinmedel m. m. Kihlström. 137 s. E.
4. Skolöverstyrelsens utlåtande angående beskärning av timplanerna vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. Statens Reproduktionsanstalt. 105 s. E.
5. Ortsavdragskommittén. Betänkande med förslag till ändrade kommunala ortsavdrag m. m. Beckman. 199 s. Fi.
6. Utredning angående överflyttning av viss del av riksbankens rörelse till en statlig affärsbank m. m. Marcus. 64 s. Fi.

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet. Jo. = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1950:6
FINANSDEPARTEMENTET

UTREDNING

ANGÅENDE ÖVERFLYTTNING AV VISS DEL AV RIKSBANKENS RÖRELSE TILL EN STATLIG AFFÄRSBANK M. M.

STOCKHOLM 1950
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG
507075

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

Innehållsförteckning

Skrivelse till Herrar Fullmäktige i Riksbanken 5

Kap. 1. Redogörelse angående de allmänna riktlinjerna för inrättandet av en statlig affärsbank i enlighet med 1949 års riksdagsbeslut 7

1945 års bankkommittés förslag 7

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen ang. inrättandet av en statlig affärsbank m. m. 8

Statsutskottets utlåtande i anledning av propositionen 9

Riksdagens beslut 10

Kap. 2. Kommitténs uppdrag och sammansättning 10

Kap. 3. Riksbankens uppgifter och organisation samt AB Jordbrukarbankens uppbyggnad 11

Riksbanken 11

Uppgifter 12

Organisation 13

AB Jordbrukarbanken 13

Kap. 4. Överflyttningen av förvaltningen av vissa statliga lånefonder från riksbanken till den statliga affärsbanken 14

Avbetalningslånefonden 14

Statens bosättningslånefond 16

Spannmålskreditfonden 18

Fonden för hantverks- och småindustrikredit 18

»Skyddsrumslånefonden» 19

Lån övertagna från egnahemsorganisationen och från hushållningssällskapen 20

Kap. 5. Överflyttningen av viss del av riksbankens affärsmässiga verksamhet till den statliga affärsbanken 22

Utlåningsrörelsen 22

Utrikesrörelsen 23

Kap. 6. Överflyttningen av viss del av riksbankens inlåningsrörelse till den statliga affärsbanken 24

Kap. 7. Riksbankens behov av avdelningskontor efter överflyttning till den statliga affärsbanken av viss del av riksbankens rörelse 26

Kap. 8. Sedel- och myntdistributionens framtida organisation 27

Sedeldistributionen 28

Myntdistributionen 28

Kap. 9. Den statliga affärsbankens fondbehov 30

Kap. 10. Den statliga affärsbankens ledning 37

Kap. 11. Personalfrågor 37

Kap. 12. Lokalfrågor 40

Kap. 13. Övriga frågor 40

Sammanfattning 41

Bilagor

1. Utdrag ur riksbankens ställningsrapport den 30/11 1949 45
2. AB Jordbrukarbankens tillgångar och skulder vid mitten av åren 1938, 1940, 1943, 1945, 1948, 1949 och den 30/11 1949 48
3. AB Jordbrukarbankens kontor den 30/11 1949 49
4. PM angående avbetalningslånefonden 51
5. Ställningen för vissa räkningar i riksbanken, ultimo 1944—1948 52
6. PM angående statens bosättningslånefond 53
7. PM angående spannmålskreditfonden 57
8. PM angående fonden för hantverks- och småindustrikredit. 59
9. Förteckning över statliga lånefonder för lån övertagna från egnahemsorganisationen och hushållningssällskapen 61
10. Utestående antal och belopp å lån övertagna från egnahemsorganisationen och hushållningssällskapen 62
11. Förteckning över de checkräkningar vid riksbankens huvudkontor, vilka sammanförts under beteckningen »checkräkning I» 63

Till Herrar Fullmäktige i Riksbanken

I skrivelse den 20 maj 1949 hemställde Kungl. Maj:t till Fullmäktige i riksbanken att i samråd med AB Jordbrukarbanken låta verkställa utredning angående överförande till en av samma års riksdag i princip beslutad statlig affärsbank av den del av riksbankens rörelse, som ej vore av centralbankskaraktär, och därmed sammanhängande problem. Med anledning härav tillsatte Fullmäktige och Jordbrukarbankens styrelse gemensamt en kommitté, vilken erhöll i uppdrag att biträda med utredning av ifrågavarande problem. Från riksbankens sida utsågos riksbankschefen Klas Böök och bankdirektören Hjalmar Ekengren med vice riksbankschefen Harald Magnusson respektive bankdirektören Gunnar Månsson såsom ersättare. Jordbrukarbankens styrelse utsåg till sina representanter styrelsens ordförande advokaten Alf Lindahl och bankdirektören Curt Lindahl, den senare med bankdirektören Robert Sundvik som suppleant. Bankdirektören Curt Lindahl har endast deltagit i ett fåtal av kommitténs sammanträden. Vid konstituerande sammanträde med kommittén den 28 juni 1949 utsågs till opartisk ordförande generaltulldirektören Vidar Fahlander. Såsom kommitténs sekreterare har fungerat t. f. bankokommissarien Sven Lönnqvist.

Kommittén har haft att överväga, förutom de organisatoriska frågor, som falla inom kommitténs uppdrag, jämväl åtskilliga spörsmål som sammanhänga med det minskade personalbehov för riksbanken, vilket skulle bli en följd av att en väsentlig del av riksbankens nuvarande arbetsuppgifter överflyttas till en statlig affärsbank. Beträffande sistnämnda spörsmål ha överläggningar förts mellan en delegation av kommittén och representanter för de berörda personalorganisationerna inom riksbanken. Dessa överläggningar ha ännu icke slutförts och kommittén kommer att så snart ske kan till Fullmäktige redovisa vad vid överläggningarna förekommit samt kommitténs egna förslag i ämnet. Kommittén avser därvid endast att avge förslag till principlösningar av hithörande frågekomplex. Däremot har kommittén funnit att frågan om riksbankens egen personalorganisation efter det att vissa arbetsuppgifter frångått riksbanken faller utanför kommitténs uppdrag.

Vid fullföljandet av sitt uppdrag har kommittén haft att utgå från det principbeslut, som meddelats av 1949 års riksdag. Utgångspunkten har sålunda varit given, nämligen att en statlig affärsbank skulle inrättas efter

de riktlinjer, vilka uppdragits vid riksdagens behandling av frågan. Vid sitt arbete har kommittén funnit att de med principbeslutet åsyftade fördelar, vilka åberopats av 1945 års bankkommitté, icke kunna uppnås utan att i flera avseenden uppstå olägenheter och svårigheter av såväl mera allmän som praktisk natur, vilka affärsbankskommittén icke varit i stånd att i önskvärd grad undanröja. Därest man av den statliga affärsbanken vill kräva, att den, efter att ha övertagit i varje fall flertalet av riksbankens avdelningskontor och en del av riksbankens rörelse, skall vid behov kunna fullgöra vissa av de kreditmarknadsreglerande uppgifter, som hittills åvilat riksbanken — något som det inom kommittén rått delade meningar om — uppstå vanskligheter att förena ett dylikt krav med önskemålet om en rörelse uteslutande inriktad efter affärsmässiga linjer. Vissa delar av riksbankens rörelse, vilka som en konsekvens av principbeslutet böra av tekniska skäl överföras till den statliga affärsbanken, kunna icke utan vidare på ett naturligt sätt inordnas i en ren affärsbanksrörelse. Olägenheter uppstå i vissa hänseenden på grund av att riksbanken icke vidare kan handhava sedel- och en väsentlig del av myntdistributionen. Man torde icke heller helt kunna undvika svårigheter vid förenandet inom en och samma institution av affärsbanksrörelse med förvaltning av ett stort antal lån från statliga lånefonder, i många fall med socialt syfte. Vidare möta på personalområdet åtskilliga problem av svårbemästrad art och man torde få räkna med en relativt lång övergångstid, innan dessa problem kunna bliva slutligt avvecklade på ett sådant sätt, att irritationsmoment och hinder för en rationell personalorganisation inom den statliga affärsbanken elimineras.

Beträffande de frågor, som kommittén haft att överväga, har kommittén utarbetat ett betänkande, betecknat *Utredning angående överflyttning av viss del av riksbankens rörelse till en statlig affärsbank m. m.*, vilket betänkande härmed överlämnas.

Stockholm den 20 januari 1950.

VIDAR FAHLANDER

KLAS BÖÖK — ALF LINDAHL

HJALMAR EKENGREN — ROB. SUNDVIK

Sven Lönnqvist

KAP. 1

Redogörelse angående de allmänna riktlinjerna för inrättandet av en statlig affärsbank i enlighet med 1949 års riksdagsbeslut

1945 års bankkommittés förslag

Kungl. Maj:t uppdrog den 23 mars 1945 åt särskilda sakkunniga — 1945 års bankkommitté — att verkställa en förutsättningslös utredning rörande *dels* riksbankens uppgifter och organisation, *dels* tryggandet av ur samhällssynpunkt tillfredsställande förhållanden på kreditväsendets område, *dels ock* formerna för uppnående av enhetlighet i finanspolitiken.

Bankkommittén, som förut avgivit betänkande angående det s. k. kreditgarantisystemet, avgav den 4 mars 1949 betänkande med förslag om inrättandet av en statlig affärsbank (SOU 1949: 13). Beträffande innehållet i betänkandet må följande huvudpunkter anföras.

Bankkommittén uttalade, att den statliga kreditverksamhet, som skedde med anlitande av särskilda lånefonder, skulle kunna rationaliseras, därest ett särskilt statsorgan inrättades med uppgift att omhänderhava vissa delar av sagda verksamhet. Vidare ansåg kommittén det lämpligt, att riksbanken befriades från andra uppgifter än de till centralbanksrörelsen hörande. På grund härav fann kommittén skäl tala för att en affärsbank inrättades, som — ehuru driven enligt bankmässiga normer — likväl vore oberoende av privata vinstintressen och följaktligen ägnad att kunna fungera som regulator på kreditmarknaden.

Under hänvisning härtill föreslog bankkommittén, att en särskild statlig bank skulle inrättas genom att, med AB Jordbrukarbanken som stomme, i första hand till denna överföra den av riksbanken bedrivna affärsbanksrörelsen och i andra hand utbygga rörelsen med det antal kontor som erfordrades för att banken skulle kunna på ett tillfredsställande sätt fullfölja sina nyssnämnda funktioner. Kommittén räknade härvid med bl. a. vissa av AB Göteborgs Handelsbanks kontor.

Den statliga banken föreslogs skola arbeta i aktiebolagsform i enlighet med de principer, som gällde för övriga banker, och sålunda bl. a. vara underkastad tillsyn av bank- och fondinspektionen. Bankens icke affärsmässiga uppgifter, d. v. s. dess medverkan vid förvaltningen av vissa statliga lånefonder, borde enligt kommittén anses som förvaltningsuppdrag åt banken, för vilkas utförande ersättning skulle utgå, och bokföringsmässig åtskillnad måste upprätthållas mellan affärsbanksmässiga och andra grenar av bankens verksamhet.

Bankens hela aktiekapital — med de undantag, som betingades av banklagens föreskrifter rörande minsta antalet aktieägare i en bank — förutsattes komma att ägas av staten.

Beträffande förslagens genomförande förordade kommittén, att ett principbeslut om inrättande av en statlig bank enligt de uppdragna riktlinjerna först skulle meddelas. På den blivande bankens styrelse avsågs härefter — enligt kommitténs mening — ankomma att utarbeta alla erforderliga detaljförslag samt att genomföra dessa.

Beträffande motiveringen till dessa förslag och deras närmare innebörd hänvisas till själva betänkandet.

Kommitténs betänkande var icke enhälligt. Bl. a. förelågo två reservationer. En reservant fann sig icke kunna biträda kommittéförslaget, enär enligt hans uppfattning inga avgörande sakliga skäl kunnat anföras för tillkomsten av en statlig affärsbanksrörelse. I den andra reservationen framhöllo två ledamöter, att den föreslagna banken icke givits tillräckligt starka resurser för att på längre sikt kunna fullgöra sina funktioner. Vidare anmärktes, att kommittén icke undersökt möjligheterna att organisatoriskt inpassa en affärsbanksorganisation som den föreslagna i riksbanken. Även beträffande principerna för den föreslagna bankens rörelse företrädde reservanterna en annan mening än kommittémajoriteten.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående inrättandet av en statlig affärsbank m. m.

I proposition nr 151/1949 framlade Kungl. Maj:t förslag till riksdagen angående inrättandet av en statlig affärsbank. I sitt anförande till statsrådsprotokollet anförde departementschefen bl. a., att han i likhet med kommittémajoriteten ansåge vägande skäl tala för att staten dreve affärsbanksrörelse. Vidare borde enligt departementschefens mening Jordbrukarbanken utgöra stomme i en blivande statlig affärsbank. Om det skulle vara möjligt för den statliga affärsbanken att med sin affärsbanksmässiga verksamhet omspänna hela landet samt att fullgöra de övriga — särskilt de fondförvaltande — uppgifter, som kommittén praktiskt taget enhälligt önskade anförtro den statliga banken, bleve det emellertid nödvändigt att utrusta densamma med en mera utbredd kontorsorganisation än Jordbrukarbanken hade. Med hänsyn till att man i nuvarande läge borde undvika material- och kostnadskrävande nyetableringar syntes det lämpligt att utnyttja de betydande organisatoriska resurser, som riksbankens avdelningskontor representerade. Det förutsattes därvid, att detta kunde bliva möjligt utan att riksbankens centralbanksmässiga verksamhet därigenom försvårades. Enligt departementschefens uppfattning kunde riksbankens behov av kontaktorgan för sina marknadsreglerande ingripanden väl tillgodoses genom samarbete mellan riksbanken och den statliga affärsbanken. Av dessa skäl anslöt sig departementschefen till förslaget om att en statlig affärsbank nu borde inrättas, bestående av AB Jordbrukarbanken, vissa andra kontor samt — eventuellt med vissa undantag — riksbankens avdelningskontor.

I fråga om principerna för bankens rörelse erinrade departementschefen, att delade meningar rått inom kommittén. Problemet syntes böra beaktas

vid de fortsatta utredningarna, men det torde i huvudsak icke vara möjligt att annorledes än på grundval av erfarenheterna från bankens rörelse taga ställning till spörsmålet. Departementschefen ansåg emellertid, att statliga myndigheter och sådana företag, vilka helt eller till övervägande del ägdes av staten, borde anlita den statliga banken som sin bankförbindelse, för såvitt detta icke medförde påtagliga praktiska olägenheter för dem.

Angående den statliga bankens fondförvaltande uppgifter uttalade departementschefen, att han principiellt delade bankkommitténs mening att åt den statliga banken efter hand borde anförtros olika uppgifter i den statliga kreditgivningen. Denna fråga borde ytterligare utredas. Vad riksbankens avbetalningslånefond angick förelåge skäl såväl för avveckling av fonden som för ett fullföljande av långivningen ur densamma. Huru denna fråga borde lösas finge jämväl ytterligare övervägas. Departementschefen var ense med bankkommittén om att bankens fondförvaltande uppgifter borde betraktas såsom banken givna förvaltningsuppdrag, för vilkas utförande ersättning av statsmedel skulle utgå. Sådan ersättning borde motsvara bankens verkliga, icke täckta kostnader för ändamålet, häri inräknade på göromålen belöpande andelar i bankens fasta kostnader. Vad angick övriga frågor uttalade departementschefen, att de utredningar, som berörde överförandet till den statliga banken av den del av riksbankens rörelse, som ej vore av centralbankskaraktär och därmed sammanhängande problem — bl. a. det förutnämnda samarbetet mellan riksbanksledningen och den statliga banken samt den närmare organisationen av sistnämnda banks ledning — syntes böra verkställas gemensamt av de båda bankerna. Departementschefen förutsatte härvid, att förhandlingar skulle komma att äga rum med de berörda personalorganisationerna. I samband med AB Jordbrukarbankens omvandling borde jämväl övervägas en ändring av bankens namn.

Statsutskottets utlåtande i anledning av propositionen

Utskottet uttalade i sitt utlåtande nr 154/1949, att frågan om inrättandet av en statlig affärsbank nu borde lösas, och ansåg, att vid organisationen av en sådan affärsbank riksbankens avdelningskontor — eventuellt med vissa undantag — borde övertagas. Utskottet framhöll, att det icke vore berett att taga ställning till frågan om de principer, enligt vilka den nya banken skulle drivas, utan ansåg i likhet med departementschefen, att denna fråga skulle göras till föremål för fortsatt övervägande.

Utskottet erinrade om, att frågan om den närmare organisationen av den statliga affärsbanken och dess ledning m. m. borde ytterligare utredas, varvid också skulle behandlas de personalfrågor, vilka sammanhängde med överförandet av den del av riksbankens verksamhet, som ej vore av centralbanksnatur, till den statliga affärsbanken. Enligt utskottets mening vore det önskvärt, att den kreditgivning till allmänheten, som staten uppehölle, i möjligaste mån samordnades, liksom det vore önskvärt, att den eller de

myndigheter, som skulle förvalta krediterna, vore företrädda på så många platser i landet, att kontakten med den lånesökande allmänheten kunde tillfredsställande uppehållas. Även utskottet uttalade, att frågan i vilken utsträckning denna fondförvaltning kunde anförtros åt den statliga affärsbanken borde ägnas stor uppmärksamhet vid det fortsatta utredningsarbetet.

Riksdagens beslut

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättandet av en statlig affärsbank m. m. fattade riksdagen beslut i överensstämmelse med vad statsutskottet i sitt utlåtande föreslagit, innebärande bl. a. att riksdagen godkände de av departementschefen förordade allmänna riktlinjerna för inrättandet av en statlig affärsbank (jfr riksdagens skrivelse nr 265/1949).

KAP. 2

Kommitténs uppdrag och sammansättning

I skrivelse den 20 maj 1949 hemställde Kungl. Maj:t till fullmäktige i riksbanken att i samråd med Jordbrukarbanken låta verkställa den i förenämnda statsrådsprotokoll och utskottsutlåtande förutsatta utredningen angående överförandet till den statliga affärsbanken av den del av riksbankens rörelse, som ej vore av centralbankskaraktär, och därmed sammanhängande problem.

Med anledning härav uttalade sig fullmäktige i riksbanken för, att en för riksbanken och Jordbrukarbanken gemensam kommitté tillsattes, bestående av två ledamöter utsedda av fullmäktige och två ledamöter utsedda av Jordbrukarbanken. Dessa fyra sakkunniga skulle i sin tur bemyndigas att utse en opartisk ordförande att leda förhandlingarna. Vidare bemyndigades kommittén att utse en eller flera sekreterare samt att som biträde anlita tjänstemän i riksbanken och Jordbrukarbanken samt att tillkalla sakkunniga.

Erforderlig utredning beträffande de personal- och lokalfrågor, som uppkomme på de olika orterna, om riksbankens avdelningskontors uppgifter överginge å den statliga affärsbanken, borde lämpligen överlämnas till särskilda underkommittéer. Det förutsattes vidare, att personalen i riksbanken skulle beredas tillfälle framföra sina synpunkter.

Till riksbankens representanter i huvudkommittén utsågo bankofullmäktige riksbankschefen Klas Böök och bankdirektören Hjalmar Ekengren med vice riksbankschefen Harald Magnusson respektive bankdirektören Gunnar Månsson såsom ersättare.

Jordbrukarbanken anslöt sig till bankofullmäktiges förslag beträffande huvudkommitténs sammansättning och utsåg till sina representanter ordföranden i bankens styrelse advokaten Alf Lindahl och bankdirektören Curt

Lindahl, den senare med bankdirektören R. Sundvik som suppleant. Bankdirektören Curt Lindahl har endast deltagit i ett fåtal av kommitténs sammanträden.

Vid konstituerande sammanträde den 28 juni 1949 utsågo riksbankens och Jordbrukarbankens representanter till opartisk ordförande i kommittén generaltulldirektören Vidar Fahlander.

Såsom huvudkommitténs sekreterare har fungerat t. f. bankokommissarien Sven Lönnqvist.

Utredningarna beträffande de lokala förhållandena har kommittén uppdragit åt tvenne grupper, bestående vardera av en representant från riksbanken och en representant från Jordbrukarbanken. Dessa grupper ha erhållit följande sammansättning:

1) v. riksbankschefen Harald Magnusson (riksbanken)
   bankdirektören Henry Axén (Jordbrukarbanken)
2) bankdirektören Gunnar Månsson (riksbanken)
   bankdirektören Nils Stomberg (Jordbrukarbanken)

Såsom suppleanter för riksbankens representanter ha utsetts
t. f. bankokommissarien Sven Lönnqvist
direktören vid riksbankens avdelningskontor i Göteborg Arvid Ståhl.

Överläggningar med riksbankens personal ha förts av en delegation av huvudkommittén bestående av herrar Fahlander, Böök och Ekengren, varvid chefen för finansdepartementets löne- och pensionsavdelning, kanslirådet Folke Ericson, biträtt såsom sakkunnig.

Kommittén har antagit namnet *affärsbankskommittén.*

Kommittén kommer i det följande att avhandla endast de väsentligare problem, som sammanhänga med tillkomsten av en statlig affärsbank och överflyttningen till denna bank av vissa av riksbankens nuvarande uppgifter. Kommittén har under utredningsarbetets gång diskuterat även en rad detaljfrågor, som i och för sig kräva en lösning men vilka, enligt kommitténs mening, lämpligen böra avgöras av den nya affärsbanken, eventuellt efter samråd med riksbanken.

KAP. 3

Riksbankens uppgifter och organisation samt AB Jordbrukarbankens uppbyggnad

Riksbanken

Bestämmelser rörande riksbankens verksamhet återfinnas — förutom i § 72 regeringsformen — i lagen den 30 juni 1934 (nr 437; jfr SFS 1936: 253; 1938: 308; 1939: 203; 1949: 297) för Sveriges Riksbank samt i reglementet den 15 december 1943 för riksbankens styrelse och förvaltning (Bankoreglementet) ävensom i lagen den 3 juni 1949 (nr 315) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

Uppgifter

Riksbankens huvuduppgift är att fungera som centralbank. Som sådan har riksbanken att ombesörja penningmedelsförsörjningen och med utgångspunkt från uppställda penningpolitiska mål reglera tillgången på betalningsmedel. Detta kan ske genom diskontoförändringar, genom kreditreglerande åtgärder samt genom köp och försäljning av värdepapper, s. k. open market operations. Till riksbankens centralbanksmässiga uppgifter hör även att svara för landets centrala försörjning med utländska betalningsmedel.

Vid sidan av centralbanksrörelsen driver riksbanken i begränsad utsträckning affärsbanksrörelse, varjämte banken förvaltar vissa statliga lånefonder.

Riksbankens utrikesrörelse har till följd av de i flertalet av världens länder rådande valutarestriktionerna fått en ganska betydande omfattning under senare år. Vissa delar av denna rörelse äro att hänföra till centralbanksverksamheten, t. ex. den transferering av valutor, som sker i enlighet med betalningsavtalen mellan Sverige och främmande stater. I andra hänseenden åter är riksbankens utrikesrörelse rent affärsbetonad, men i rörelsen ingå även uppgifter, som intaga en mellanställning mellan affärs- och centralbanksverksamheten.

Vad angår affärsbanksrörelsen i övrigt bedrives densamma numera icke i kommersiellt syfte. De olika utlåningsgrenarna utgöras av växeldiskontering, hypotekslån och kredit i checkräkning. Riksbanken bedriver jämväl inlåning från statliga verk och inrättningar, vilka författningsenligt äro skyldiga att hålla sina överskjutande kassamedel insatta på checkräkning i riksbanken. I annat sammanhang lämnas närmare redogörelse för de olika verksamhetsgrenarna.

Vidkommande härefter riksbankens förvaltning av vissa statliga utlåningsfonder må till en början erinras om den s. k. avbetalningslånefonden, som intager en särställning så till vida, att fonden redovisas bland bankens egna fonder. Utlåningsverksamheten från fonden är visserligen huvudsakligen av social karaktär, men säkerhetsbedömningen av låneframställningarna sker dock efter affärsbanksmässiga grunder. Avbetalningslåneverksamheten kan därför med visst fog sägas utgöra en gren av riksbankens affärsbanksrörelse. Övriga av riksbanken förvaltade statliga fonder äro klart ändamålsbestämda, vilket kommer till uttryck även däri, att lånevillkoren delvis ha en social prägel. Utlåningen från vissa av dessa fonder har handhafts av riksbanken från fondernas tillkomst. Detta gäller beträffande bosättningslånefonden, spannmålskreditfonden, lånefonden för hantverks- och småindustrikredit samt »skyddsrumslånefonden»; från sistnämnda fond utlämnas numera inga nya lån. Från och med den 1 juli 1948 har riksbanken från egnahemsorganisationen och hushållningssällskapen övertagit förvaltningen av övervägande delen av dessa institutioners låneportföljer.

Beträffande de olika verksamhetsgrenarnas omfattning lämnas i bilaga nr 1 vissa statistiska uppgifter.

Organisation

Riksbanken är som bekant en riksdagens institution, och frågor angående dess verksamhet beredas av bankoutskottet. Förvaltningen handhaves av sju bankofullmäktige, vilka närmast motsvara styrelsen i en affärsbank, samt därunder av en direktion, som består av riksbankschefen, vice riksbankschefen, två fullmäktigeledamöter[1] ävensom den sektionschef, till vars verksamhetsområde ifrågakommande ärende hör.

Riksbanken är organiserad med ett huvudkontor i Stockholm samt 25 avdelningskontor. Av de senare äro 23 belägna i residensstäderna ute i landet, varjämte ett kontor finnes i Norrköping och ett i Sundsvall. (Jordbrukarbanken innehar avdelningskontor på samtliga riksbanksorter med undantag av Härnösand, Luleå, Nyköping, Sundsvall, Umeå, Visby och Östersund.) Antalet hos riksbanken anställda uppgick den 30 november 1949 till 580 tjänstemän, därav 80 vaktmästare. Av tjänstemännen voro 356 (därav 52 vaktmästare) anställda vid huvudkontoret samt 224 (därav 28 vaktmästare) vid avdelningskontoren. Reservpersonal och tillfälligt anställda ha icke inräknats i ovannämnda antal. Avdelningskontorens verksamhet är, om man bortser från centralbanksärendena, av ungefär samma art som huvudkontorets. Utrikesaffärerna äro dock — med undantag för avdelningskontoren i Göteborg och Malmö — av mycket ringa omfattning.

Aktiebolaget Jordbrukarbanken

Aktiebolaget Jordbrukarbanken bildades år 1923 vid rekonstruktion av aktiebolaget Svenska Lantmännens bank. Jordbrukarbankens grundfond bestämdes vid bolagsbildningen till 20 milj. kr. Av aktierna tecknade staten ett belopp av nominellt 15 milj. kr. Återstående aktier övertogos till största delen av aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 genom ett dotterbolag, aktiebolaget Dur. Anledningen härtill var, att det vid Jordbrukarbankens bildande ansågs lämpligt, att en del av aktierna i banken under en viss begränsad tid genom Kreditkassans försorg skulle till dess självkostnadspris hållas till förfogande åt de förutvarande aktieägarna i Svenska Lantmännens bank. Vid prövning år 1928 av frågan om avveckling av Kreditkassans engagemang förvärvade statsverket de aktiebolaget Dur tillhöriga aktierna i Jordbrukarbanken, representerande ett nominellt belopp av 4 904 400 kronor. Genom beslut år 1939 ökades bankens grundfond från 20 milj. kr. till 25 milj. kr. Vid härav föranledd nyemission tecknade staten aktier till ett nominellt belopp av 4 976 100 kronor. Sedermera har bankens grundfond genom beslut år 1945 ökats med 5 milj. kr., varav staten

[1] Dessa fullmäktigeledamöter utgöras av a) deputeraden, som utses av fullmäktige för ett år i sänder, b) en jourhavande fullmäktig, vilken befattning alternerande upprätthålles av övriga riksdagsvalda fullmäktige utom riksbankschefen.

tecknat ett belopp av 4 977 700 kronor, och genom beslut år 1949 med 10 milj. kr., varav staten tecknat ett belopp av 9 998 400 kronor. Jordbrukarbankens aktiekapital uppgår således numera till 40 milj. kr., fördelade på 400 000 aktier à 100 kronor. Härav äger staten ett antal av 399 603 d. v. s. 99,91 % av hela aktiestocken. Beträffande Jordbrukarbanken torde vidare få hänvisas till sammanställningen i bilaga nr 2, vari redovisas bankens ställning vid olika tidpunkter sedan 1938.

Jordbrukarbanken är organiserad med ett huvudkontor i Stockholm samt avdelningskontor. Fördelningen av kontoren framgår av bilaga nr 3. Antalet hos Jordbrukarbanken anställda uppgick den 30 november 1949 till 516 funktionärer (486 tjänstemän och 30 vaktmästare), av vilka 123 (113 respektive 10) voro anställda vid huvudkontoret samt 393 (373) respektive 20) vid avdelningskontoren. Härtill kommo 23 kontorsbud och tillfälliga vaktmästarebiträden, varav 5 voro anställda vid huvudkontoret.

KAP. 4

Överflyttningen av förvaltningen av vissa statliga lånefonder från riksbanken till den statliga affärsbanken

Affärsbankskommittén har haft att taga ställning till frågan, i vilken utsträckning de av riksbanken förvaltade statliga lånefonderna böra överföras till den statliga affärsbankens förvaltning. I samband härmed har kommittén haft att överväga, huruvida riksbankens avbetalningslånefond skall avvecklas eller huruvida långivningen ur densamma skall fullföljas.

Avbetalningslånefonden

Såsom framgår av bilagda promemoria angående avbetalningslånefonden (bilaga nr 4), intager denna lånefond så till vida en särställning bland de av riksbanken förvaltade fonderna, att den redovisas bland riksbankens egna fonder — såsom en delfond av riksbanksfonden — samt att banken, med ledning av vissa generella bestämmelser, fritt disponerar fonden för utlåning. Nettointäkten av utlåningen ingår i riksbankens vinst. Fonden har främst tagits i anspråk för utlämnande av studielån och mindre rörelsekrediter. Låntagareklientelet har väsentligen bestått av personer i tämligen blygsam ekonomisk ställning, men alla socialgrupper äro representerade.

Utlåningen från riksbankens avbetalningslånefond, vilken fond f. n. uppgår till 65 milj. kr., ökade under år 1948 med 1,9 milj. kr. till 61,3 milj. kr. I bilaga nr 5 lämnas vissa statistiska uppgifter angående utvecklingen och omfattningen av utlåningen från fonden.

Det kan måhända göras gällande, att ett fullföljande av den kreditgivning, som riksbanken hittills bedrivit ur avbetalningslånefonden, strängt taget är obehövlig, eftersom sparbankerna bevilja lån på liknande villkor

och utan svårighet säkert skulle kunna övertaga denna i förhållande till sparbankernas låneportfölj obetydliga lånestock. Med hänsyn till att riksbankens avbetalningslånerörelse är en gammal institution, som i allmänhetens uppfattning fyller en funktion, är kommittén dock av den uppfattningen, att en utlåning, motsvarande riksbankens kreditgivning ur avbetalningslånefonden tills vidare, i avvaktan på erfarenhet om utvecklingen av den statliga bankens allmänna verksamhet, bör äga bestånd.

En utlåningsverksamhet av ifrågavarande slag, som avser riket i dess helhet, bygger i hög grad på lokal- och personkännedom och kräver av den anledningen, att det institut, som bedriver långivningen, är representerat över hela landet. Då enligt föreliggande principbeslut riksbankens avdelningskontor, åtminstone till större delen, skola övertagas av den statliga affärsbanken, synes det lämpligt, att denna övertager riksbankens ifrågavarande lånestock och fullföljer kreditgivningen.

Kommittén ställes då inför frågan, huruvida utlåningen alltjämt bör bedrivas med statliga fondmedel, eller om den statliga affärsbanken bör övertaga ifrågavarande kreditgivning med egna medel, i vilket fall lånen skulle komma att ingå i affärsbankens egen låneportfölj.

Om den förstnämnda utvägen väljes, skulle detta innebära, att statens affärsbank, samtidigt med att den fullföljde av Jordbrukarbanken med egna medel bedriven affärsbanksmässig utlåning i form av avbetalningslån, finge möjlighet att utlämna avbetalningslån ur en statlig fond, som anvisats för speciella ändamål. En sådan kategoriklyvning skulle innebära, att den statliga banken under alla förhållanden nödgades pröva ändamålet med den sökta krediten. I det ena fallet kunde den lånesökande få sitt lånebehov tillgodosett ur den statliga fonden, medan han i ett annat fall — trots att de villkor som gälla för utlåningen från fonden måhända vore förmånligare — hänvisades till bankens egen utlåning i form av avbetalningslån. Åtskilliga gränsfall skulle uppkomma, där valet skulle te sig tämligen godtyckligt. Ett sådant förhållande måste, såväl ur den statliga bankens som ur den lånesökande allmänhetens synpunkt, vara mindre tillfredsställande. Av dessa skäl finner kommittén det önskvärt, att den statliga affärsbanken bedriver denna utlåning inom ramen för bankens egna utlåningsformer.

I lagen om bankrörelse finnes f. n. icke någon begränsning av bankernas möjligheter att bevilja avbetalningslån. Det har emellertid genomgående i bankernas bolagsordningar stipulerats, att avbetalningslån må beviljas intill ett belopp, motsvarande en tiondel av bolagets grundfond. Denna begränsning av bankernas möjligheter att bevilja avbetalningslån torde huvudsakligen ha tillkommit av likviditetshänsyn. Man har med andra ord icke önskat, att bankerna skola binda alltför stor del av sina likvida medel i en fast utlåning av ifrågavarande slag; ett förhållande, som torde ha ansetts kunna bliva hindersamt för bankernas övriga rörelse. Då affärsbankens kreditgivning i form av avbetalningslån kommer att under en avsevärd tid bliva av en relativt betydande storleksordning erfordras särskilda anordningar för att förhindra att ifrågavarande utlåning försämrar affärsbankens

likviditet. I detta syfte torde riksbanken böra erbjuda sig att rebelåna den statliga affärsbankens avbetalningslåneportfölj intill ett belopp, som motsvarar summan av de lån, vilka den statliga affärsbanken övertagit från riksbanken. Om riksbanken giver en dylik utfästelse, torde några befogade invändningar icke kunna resas mot att i affärsbankens bolagsordning intages en bestämmelse av innebörd, att avbetalningslån å ovannämnda belopp skola få utlämnas utöver de för affärsbankerna eljest vedertagna reglerna.

Genom den av kommittén föreslagna utvägen till frågans lösning vinnas även åtskilliga förenklingar. Sålunda erfordras icke några författningsbestämmelser beträffande avbetalningslåneverksamhetens bedrivande i den statliga affärsbankens regi. Ej heller erfordras bestämmelser angående ersättning för bestyret med avbetalningslånen, angående årlig speciell redovisning till statsverket beträffande utlåningens utveckling och beloppet av influtna räntor eller angående de befogenheter, som böra tillkomma den statliga affärsbanken beträffande avskrivning av lån, som bliva nödlidande.

Statens bosättningslånefond

I bilaga nr 6 lämnas en närmare redogörelse över tillkomsten och utvecklingen av statens bosättningslånefond samt rörande de föreskrifter och normer, som nu gälla för utlåningsverksamheten från fonden. I samma bilaga återfinnas vissa statistiska uppgifter angående låneutvecklingen. (Se även bilaga nr 5.)

Utlåningen från bosättningslånefonden steg under 1949 med 1,8 milj. kr. till 46,0 milj. kr. Antalet utestående lån uppgick vid 1949 års slut till 58 915, innebärande en minskning från föregående årsskifte med 1 961. Från lånerörelsens början fram till 1949 års slut hade 127 513 bosättningslån utlämnats till ett sammanlagt belopp av 138,8 milj. kr., varav cirka 0,6 milj. kr. hade efterskänkts eller avskrivits. Genomsnittliga lånebeloppet av de under 1949 utgivna bosättningslånen uppgick till 1 600 kr. Till fonden har hittills anvisats 54,1 milj. kr., varav 48,0 milj. kr. överlämnats till riksbanken.

Om riksbankens avdelningskontor, helt eller till större delen, övergå till den statliga affärsbanken, kan riksbanken icke fortsätta ifrågavarande utlåningsverksamhet. Det synes då naturligt, att — såsom också förutsatts i principbeslutet angående tillkomsten av en statlig affärsbank — denna bank övertager verksamheten. Riksbanken äger enligt gällande bestämmelser besluta angående efterskänkande eller avskrivning av bosättningslån. Även om vissa principiella betänkligheter möjligen kunna resas mot att affärsbanken får övertaga jämväl dessa befogenheter, måste det ur praktisk synpunkt vara mest ändamålsenligt att så sker.

Det ligger i sakens natur, att gällande kungörelse (SFS 570/1946) angående statliga bosättningslån bör ändras eller ersättas med en ny författning i ämnet, om statens affärsbank övertager förvaltningen av bosättningslånen. Av praktiska skäl är det lämpligt, att affärsbanken erhåller samma befogenheter, som riksbanken för närvarande innehar.

Under rubriken »Statens bosättningslån: Ersättning till riksbanken» är för innevarande budgetår anvisat ett förslagsanslag å 215 000 kronor. För nästa budgetår har riksbanken föreslagit, att anslag för ändamålet anvisas å 180 000 kronor. Enligt Kungl. brev den 30 maj 1947 utgår ersättning åt riksbanken för dess bestyr med statens bosättningslån enligt följande bestämmelser:

1) Riksbanken äger uppbära ersättning för varje av banken behandlad ansökan om statligt bosättningslån med 10 kronor.

2) Riksbanken äger uppbära ersättning för sina portokostnader för låntagare, som inbetala räntor och amorteringar med anlitande av dem tillsända postgiroinbetalningskort.

3) Riksbanken äger uppbära ersättning *dels* med tio kronor för varje till betalning förfallet bosättningslån, som göres till föremål för särskild utredning eller överlämnas till riksbankens ombudsmän för indrivning, *dels ock* för de särskilda utgifter, som banken fått vidkännas i samband med utredningen eller indrivningen.

4) Där riksbanken för bedömandet av lånesökandes hälsotillstånd finner erforderligt anlita medicinsk sakkunskap, äger riksbanken uppbära ersättning för härav föranledda kostnader, dock med högst 1 000 kronor per budgetår.

5) För kostnader, som förorsakas riksbanken för annonsering rörande statens bosättningslån enligt av fullmäktige i riksbanken i skrivelse 13 april 1939 angiven standardtyp, erhåller riksbanken en ersättning av 2 000 kronor för år.

6) Beträffande ersättning för ytterligare annonskostnader eller för annan upplysningsverksamhet avseende förevarande lån vill Kungl. Maj:t efter framställning av riksbanken meddela beslut i varje särskilt fall.

Genom nämnda brev skedde en höjning av den tidigare utgående ersättningen för varje av riksbanken behandlad ansökan från 5 till 10 kronor.

Riksbanken har åtskilliga gånger framhållit, att den ersättning, som riksbanken beredes för dess arbete med bosättningslånen, är alltför knapp och icke tillnärmelsevis motsvarar kostnaderna. Enligt vad fullmäktige uttalade i sin senaste skrivelse till Konungen i ämnet (den 8 september 1949), belöpte sig riksbankens kostnader vid en år 1943 företagen undersökning till omkring 340 000 kronor per år, medan motsvarande kostnader år 1948 stigit till ca 430 000 kronor. Häri inräknades icke till någon del löneutgifter för sådan personal, som riksbanken skulle haft att avlöna oberoende av bosättningslåneverksamheten, pensionskostnader, utgifter för sociala förmåner m. m.[1] Om till avlöningskostnaderna läggas utgifter för aviseringsporto, tele-

[1] I lönekostnaderna inräknades sålunda exempelvis icke heller utgifter för styrelsearvoden, revision, avlöning till direktör, kamrerare och kassör vid avdelningskontor samt avdelningschef, kamrerare m. fl. vid huvudkontoret, vilka hava att jämväl fullgöra andra arbetsuppgifter än handläggning av bosättningslån, och vilken personal bedömes erforderlig även om bosättningslåneverksamheten icke ankommit på riksbanken.

†2—507075.

fon och blanketter, under år 1948 beräknade till ca 67 000 kronor, samt för indrivnings- m. fl. kostnader å ca 55 000 kronor, skulle summan av medtagna kostnader för handhavande av bosättningslånerörelsen under sistnämnda år ha uppgått till ca 550 000 kronor.[1]

Anledningen till att ändrade ersättningsgrunder icke genomförts, trots att ersättningsbeloppet knappast täcker 1/3 av de ovan beräknade, av bosättningslåneverksamheten direkt föranledda kostnaderna, har varit, att Kungl. Maj:t och riksdagen i avvaktan på tillkomsten av den statliga affärsbanken icke velat taga slutlig ståndpunkt till frågan.

Hur stort kostnadsbelopp man skulle komma till, om man fördelade bankens samtliga utgifter vid kontoren mellan de olika arbetsuppgifterna, kan självfallet icke exakt angivas. Rent uppskattningsvis torde man emellertid kunna angiva detta belopp till ca 800 000 kronor. Om bosättningslåneverksamheten övertages av en institution med större rörelse än riksbankens nuvarande inhemska verksamhet, bör man kunna räkna med lägre utgifter för ledning, kontorslokaler m. m., än vad som ingår i denna uppskattning. Med ökad rutin kan det väl också vara möjligt att till viss del anlita lägre personal, än vad hittills skett. Det torde få ankomma på ledningen av den nya affärsbanken att i framställning till Kungl. Maj:t om ersättning för bosättningslåneverksamheten närmare beräkna denna banks kostnader för ändamålet. Den ersättning, som statsverket har att utgiva till affärsbanken, synes böra så exakt som möjligt motsvara de faktiska kostnaderna.

Spannmålskreditfonden

Från spannmålskreditfonden har någon utlåning icke förekommit under sistlidna två budgetår, och inga lån finnas utestående för närvarande. Fonden uppgår till 2,5 milj. kr. och förvaltas helt av riksbanken. Beträffande de närmare bestämmelser och villkor, vilka gälla för utlåningen från fonden, hänvisas till bilaga nr 7.

Med hänsyn till att någon utlåning icke ägt rum från fonden under de senaste åren, och då det därför torde böra övervägas, huruvida fonden bör bibehållas, anser kommittén icke, att några skäl f. n. föreligga för en överflyttning av förvaltningen av spannmålskreditfonden till den statliga affärsbanken. Denna fondförvaltande uppgift synes tills vidare alltjämt böra handhavas av riksbanken.

Fonden för hantverks- och småindustrikredit

I en av Kungl. Maj:t den 19 december 1941 (SFS 964/1941) utfärdad kungörelse återfinnas föreskrifterna angående förutsättningarna och villkoren för erhållande av lån ur fonden för hantverks- och småindustrikredit.

---

[1] För att ge en exakt bild av kostnaden för bosättningslåneverksamheten borde denna verksamhet belastas — förutom med kostnader, som avses i not 1 å föregående sida — även med viss del av lokalkostnaderna m. m. samt av pensionskostnaderna.

I bilaga nr 8 lämnas en redogörelse för dessa författningsbestämmelser samt vissa statistiska uppgifter angående omfattningen och utvecklingen av långivningen ur fonden.

1941 års riksdag anvisade ett reservationsanslag av 2 milj. kr. till fonden för hantverks- och småindustrikredit. Av detta belopp hade vid utgången av år 1949 till riksbanken överförts 0,5 milj. kr. För att erhålla lån ur fonden förutsättes, att den lånesökande är medlem av garantiförening, d. v. s. sammanslutning av företagare inom visst distrikt med uppgift att genom anskaffande av lån åt medlemmarna främja hantverket och den mindre industrien inom distriktet. Fram till utgången av november 1949 hade bildats nio garantiföreningar. Vid samma tidpunkt voro utlämnade 50 st. lån med ett utestående belopp av omkring 0,4 milj. kr.

Ifrågavarande utlåningsrörelse är av mycket begränsad omfattning. Med hänsyn till att samtliga nu utestående lån beviljats och förvaltas av riksbankens avdelningskontor, samt att säkerhetens art i vissa fall kan påfordra en närmare kontakt med låntagare eller vederbörande garantiförening, anser sig kommittén böra förorda, att utlåningen från och förvaltningen av fonden för hantverks- och småindustrikredit överföras å den statliga affärsbanken.

Såsom bidrag till sina egna kostnader för låneverksamheten får riksbanken tillgodogöra sig den avgift å 5 kronor, som skall bifogas varje låneansökan. Av nuvarande räntesats å 4 1/2 % beräknas 1/2 % skola täcka kostnaderna för besiktning, värdering och de särskilda utredningar av teknisk eller ekonomisk art, som kunna erfordras i samband med utlåningen, såväl som resekostnads- och traktamentsersättningar, som i förekommande fall skola utgå.

Av de under budgetåret 1948/49 influtna räntorna å 13 572: 55 kronor har riksbanken gottgjort sig 1 432: 82 kronor. De under samma tid inbetalda avgifterna uppgingo till 1 070 kronor, som helt tillfallit riksbanken.

På grund av denna rörelses ringa omfattning är det icke möjligt att i förväg giva någon ungefärlig uppskattning av de kostnader, som äro förknippade med ifrågavarande förvaltningsuppdrag. Det torde få ankomma på den statliga affärsbanken att närmare beräkna sina kostnader och hos Kungl. Maj:t begära ersättning för dessa.

En överflyttning av förvaltningen av fonden för hantverks- och småindustrikredit från riksbanken till den statliga affärsbanken nödvändiggör att gällande kungörelse ändras eller ersättes med en ny författning i ämnet.

»Skyddsrumslånefonden»

Såsom kapitalökning för fonden för låneunderstöd anvisade riksdagen å tilläggsstat II för budgetåret 1939/40 ett reservationsanslag av 15 milj. kr. till lån för anordnande av skyddsrum. Dylika lån fingo beviljas under vissa villkor, som framgå av Kungl. Maj:ts kungörelse i ämnet den 17 april 1940 (SFS 232/1940).

Utlåningen är föremål för en successiv avveckling. Summan av utestående lån nedgick sålunda under år 1948 med 0,1 milj. kr. Av de den 30 november 1949 utestående 210 lånen å sammanlagt 91 000 kronor förvaltades 87 lån å sammanlagt 53 000 kronor av riksbankens huvudkontor. De återstående 123 lånen å 38 000 kronor fördelas på 19 av riksbankens avdelningskontor.

Enär riksbankens huvudkontor förvaltar det största antalet lån och utlåningsverksamheten dessutom relativt snabbt torde komma att avvecklas, är kommittén av den uppfattningen, att förvaltningen av utlåningen från »skyddsrumslånefonden» alltjämt bör handhavas av riksbanken.

Lån övertagna från egnahemsorganisationen och från hushållningssällskapen

Genom beslut den 30 juni 1948 förordnade Kungl. Maj:t, att förvaltningen av ett flertal lånefonder och lån på jordbrukets område skulle — i samband med viss omläggning av de statliga stödåtgärderna för jordbrukets yttre och inre rationalisering — överföras till riksbanken. Tillika förordnade Kungl. Maj:t, att handhavandet och utbetalandet av vissa lån och bidrag, vilka beviljats eller av egnahemsnämnd under hand godkänts före den 1 juli 1948, skulle från och med nämnda dag ankomma på riksbanken. Viss utvidgning av denna riksbankens förvaltning föreskrevs av Kungl. Maj:t jämlikt beslut av den 18 februari 1949.

De av riksbanken förvaltade lånefonderna samt bidragsformerna framgå av bilaga nr 9, vari även angivas de kungörelser, som reglera långivningen.

Anledningen till att ifrågavarande lånefonder överfördes till riksbanken var, att den statliga utlåningen genom egnahemsnämnderna och i viss mån även genom hushållningssällskapen upphörde den 30 juni 1948. De nyinrättade lantbruksnämnderna och länsbostadsnämnderna ansågos böra inrikta sin verksamhet på nya arbetsuppgifter samt i fråga om de äldre lånen endast handhava övervakningen av att låntagarna fullgjorde kontraktsenliga åligganden. Det ansågs härvid lämpligt att låta riksbanken handhava den rent bankmässiga förvaltningen och inkasseringen av den utestående lånestocken.

Jämlikt Kungl. brev den 24 mars 1949 erhöll riksbanken bemyndigande att beträffande de övertagna lånefonderna utom såvitt avser premielån och statslån till låneförmedlare biträda ackord i eller utom gäldenärs eller löftesmans konkurs ävensom eljest vid gäldenärs eller löftesmans obestånd helt eller delvis eftergiva långivarens rätt. Med stöd av denna avskrivningsrätt, vilken tidigare förbehållits Kungl. Maj:t, har riksbanken under tiden till utgången av november 1949 avskrivit cirka 46 000 kronor. I nämnda Kungl. brev erhöll riksbanken även oinskränkt bemyndigande att medgiva betalningsanstånd.

Det utestående lånebeloppet minskade från 355,5 milj. kr. den 30 juni 1948 till 352,4 milj. kr. den 30 juni 1949 samt till 348,9 milj. kr. den 30 november 1949 (bilaga nr 10). Det kan dock anmärkas, att avbetalningarna under budgetåret 1948/49 uppgingo till inte mindre än 22,5 milj. kr., varvid övervägande delen utgjordes av inbetalningar utöver fastställda amorteringsplaner. Anledningen till denna snabbare avveckling av lånen var *dels* att lån kunnat överflyttas till lån med statlig kreditgaranti, varvid relativt goda lånevillkor ha kunnat erhållas, samt *dels* att relativt goda konjunkturer för låntagarna möjliggjort extra inbetalningar.

Verksamheten hos lantbruksnämnder och länsbostadsnämnder kräver, att dessa organ i viss utsträckning ha nära tillgång till ifrågavarande lånehandlingar. Vidare är det av största vikt, att det förvaltande organet beredes möjlighet till ett nära samarbete med de lokala nämnderna. Av dessa skäl synes det kommittén vara nödvändigt, att lånens förvaltning i görligaste mån förlägges till plats, där sådan nämnd är placerad. Med hänsyn härtill och då nämnderna redan tidigare ansetts böra vara befriade från lånens förvaltning synes denna uppgift böra övertagas av den statliga affärsbanken. Någon ändring av gällande författningar erfordras icke härför. Affärsbanken torde av praktiska skäl böra erhålla samma befogenheter vid lånens förvaltning som riksbanken innehar, däri inberäknat rätt att, om härför gällande förutsättningar föreligga, avskriva lån.

Under rubriken »Ersättning åt riksbanken för förvaltning av vissa lånefonder m. m.» är för innevarande budgetår anvisat ett förslagsanslag å 300 000 kronor. För nästa budgetår har riksbanken begärt, att ett anslag skall anvisas å samma belopp. Nämnda anslag ha beräknats med utgångspunkt från en ersättning med 3 kronor 50 öre för varje vid kalenderårets slut utestående lån, varvid ersättningen avsetts *dels* täcka vissa rörliga kostnader för lånens förvaltning och *dels* en del av de kostnader riksbanken åsamkades i samband med övertagandet av lånestocken. Vid beräkningen av de rörliga kostnaderna för lånens förvaltning inräknades icke till någon del vare sig lokalhyror eller löner och arvoden till riksbankens ledning, kontorsstyrelser, direktörer, kamrerare, kassörer eller revisionspersonal och icke heller pensionskostnader. Hur stort belopp man skulle komma till, om man fördelade bankens samtliga kostnader mellan de olika arbetsuppgifterna, kan icke exakt angivas. Rent uppskattningsvis kan man beräkna detta belopp till cirka 700 000 kronor för kalenderåret 1949. Det torde emellertid vara sannolikt, att nämnda kostnader redan under år 1950 komma att nedgå i icke obetydlig grad. Angående den ersättning, som bör tillkomma den statliga affärsbanken för ifrågavarande bestyr, hänvisar kommittén till vad som anförts under rubriken Statens bosättningslånefond.

KAP. 5

Överflyttningen av viss del av riksbankens affärsmässiga verksamhet till den statliga affärsbanken

Utlåningsrörelsen

Riksbanken bedriver affärsmässig kreditgivning under följande utlåningsformer (jfr 17 § riksbankslagen):

växeldiskontering,
lån mot hypotek,
kredit i checkräkning.

Beträffande *växeldiskonteringens* omfattning och utveckling hänvisas till de statistiska uppgifter, som återfinnas i bilagorna n:ris 1 och 5. Av dessa bilagor framgår, att ifrågavarande verksamhetsgren är av mycket begränsad omfattning. Riksbanken diskonterar i första hand prima varuväxlar, men även låne- och förlagsväxlar godtagas i viss utsträckning. De vid riksbankens huvudkontor förekommande växeldiskonteringarna utgöras så gott som helt av tillfälliga krediter till företag, vilka på något sätt äro anknutna till staten eller vilka ur allmän synpunkt ansetts böra stödjas. Bland diskonteringskunderna vid riksbankens avdelningskontor finnas representerade alla kategorier inom näringslivet. En icke obetydlig del av dessa krediter ha ursprungligen tillkommit i kreditpolitiskt syfte och kredittagarna ha sedan kvarblivit i riksbanken.

Vid en avveckling av riksbankens affärsbanksrörelse bör riksbankens utlåning i form av växeldiskontering övertagas av den statliga affärsbanken.

Den 30 november 1949 redovisades i riksbankens växelportfölj 3 101 växlar å sammanlagt 16,8 milj. kr.

Lån mot hypotek utgör den antalsmässigt mest betydande av riksbankens affärsmässiga utlåningsformer. Vissa statistiska uppgifter angående denna verksamhetsgren återfinnas i bilagorna n:ris 1 och 5. Huvudparten av hypotekslånen är utlämnad mot säkerhet av obligationer, i första hand sådana utfärdade av svenska staten. Dessa lån löpa i de flesta fall med en uppsägningstid av 8 dagar. Ett fåtal lån är utlämnat mot säkerhet av aktier, inteckningar m. m., och dessa lån löpa vanligen på viss bestämd tid.

Den 30 november 1949 utgjorde de utestående hypotekslånen 6 473 å sammanlagt 65,6 milj. kr. Dessa siffror fördelade sig på olika kategorier låntagare på följande sätt:

	Antal lån	Mkr
Enskilda personer och företag	6 451	9·6
Statliga företag	20	56·0
Affärsbanker	—	—
Sparbanker och andra kreditinstitut	2	—

Enligt kommitténs uppfattning böra de lån mot hypotek, vilka må hava utlämnats till affärsbanker, kvarbliva i riksbanken, då denna utlåning får anses ingå i riksbankens centralbanksmässiga uppgifter. Detsamma torde i stort sett böra gälla även i fråga om utlåningen mot hypotek till sparbanker, centralkassor för jordbrukskredit och övriga kreditinstitut, vilket dock ej bör hindra att, efter överenskommelse mellan berörda institutioner, även lån, som här avses, böra kunna övertagas av affärsbanken i den mån den så finner lämpligt. Det kan även vara lämpligt att eventuellt låta någon ytterligare större kredit av speciell karaktär bliva kvar i riksbanken. I övrigt böra hypotekslånen övertagas av den statliga affärsbanken.

Kredit i checkräkning förekommer *dels* mot säkerhet av borgen *dels* mot realsäkerhet och främst då mot obligationer, utfärdade av svenska staten. Beträffande omfattningen och utvecklingen av denna rörelse hänvisas till bilagorna n:ris 1 och 5.

Den 30 november 1949 uppgick antalet krediter i checkräkning till 130 och skuldbeloppet till sammanlagt 27,8 milj. kr. Vid samma tidpunkt utgjorde det beviljade kreditbeloppet 181,4 milj. kr. Fördelningen av dessa siffror å olika kategorier låntagare framgår av nedanstående tabell:

	Antal	Mkr	Bev. bel.mkr
Enskilda personer och företag	57	1·1	11·1
Statliga företag	3	19·8	34·0
Affärsbanker	9	—	72·4
Sparbanker och andra kreditinstitut	61	6·9	63·9

En överflyttning till den statliga affärsbanken av ifrågavarande utlåningsverksamhet bör ske efter samma riktlinjer, som föreslagits gälla för lån mot hypotek.

Utrikesrörelsen

Det ligger i sakens natur, att de väsentligaste delarna av riksbankens utrikesrörelse såsom varande av centralbankskaraktär böra kvarbliva i riksbanken även efter tillkomsten av en statlig affärsbank. Detta gäller främst beträffande grosshandeln med utländska valutor, men jämväl i fråga om övriga centralbanksmässiga uppgifter, såsom remitteringar till eller från utlandet på uppdrag av eller till förmån för svenska affärsbanker, i den mån dylika remissor icke lämpligen kunna utföras direkt mellan vederbörande svenska affärsbank och dess utländska korrespondent. Riksbanken bör med andra ord på detta liksom på andra områden vara en bankernas

bank. Riksbanken bör dessutom vara beredd att utföra betalningsuppdrag för svenska statens räkning. Även i övrigt bör riksbanken bibehålla möjligheterna att utföra sådana affärstransaktioner med utlandet, som f. n. ingå i bankens verksamhet, ehuru man får utgå från att riksbanken söker att i möjligaste mån avveckla den serviceverksamhet, som hittills på förevarande område utövats gentemot allmänheten, inklusive enskilda företag.

Dessa principer böra leda till att riksbanken i största möjliga utsträckning hänvisar sådana kunder, som vända sig direkt till riksbanken, att i stället söka kontakt med den statliga affärsbanken.

Den väsentligaste gruppen av ärenden, beträffande vilken vad nu sagts äger tillämpning, utgöres av remboursärenden. Det är här fråga om ett relativt betydande antal ärenden. Riksbanken torde böra slutföra vid tidpunkten för tillkomsten av den statliga affärsbanken redan öppnade rembourser. Det kan även visa sig lämpligt, att riksbanken, där särskilda skäl föreligga, åtager sig nya uppdrag att öppna rembourser. Principen bör dock vara, att riksbanken söker att i möjligaste mån avveckla denna verksamhetsgren och överföra densamma å den statliga affärsbanken. Hur detta bör ske och i vilken takt torde få bliva beroende på överenskommelse mellan riksbanken, den statliga affärsbanken och vederbörande kunder.

Vad nu sagts gäller även i fråga om den utrikes inkassoverksamhet, som hittills utövats av riksbanken.

KAP. 6

Överflyttningen av viss del av riksbankens inlåningsrörelse till den statliga affärsbanken

Kommittén har ovan föreslagit, att den statliga affärsbanken skall övertaga riksbankens avbetalningslånestock och fullfölja denna kreditgivning med medel, som ingå i den egna rörelsen. Det har vidare förutsatts, att huvudparten av riksbankens affärsmässiga utlåningsverksamhet skall överföras å den statliga affärsbanken. Vid utgången av november månad 1949 uppgingo riksbankens utestående avbetalningslån till 61,7 milj. kr. och den del av riksbankens affärsmässiga utlåningsrörelse, vilken kan komma att överföras å den statliga affärsbanken, till ca 100 milj. kr., vartill kommer icke disponerat belopp av beviljade krediter i checkräkning med ca 80 milj. kr. Sammanlagt torde man sålunda böra räkna med, att den statliga affärsbanken från riksbanken kan komma att övertaga en utlåning av storleksordningen 200—250 milj. kr. Jordbrukarbankens inlåning från allmänheten motsvarar f. n. ungefär bankens utlåning. Man torde icke böra räkna med att Jordbrukarbankens inlåning kommer att öka i en sådan omfattning, att den utlåning, som övertages från riksbanken, kan finansieras med Jord-

brukarbankens överskottsmedel. Det gäller av den anledningen att söka lösa frågan, på vilket sätt en finansiering av ifrågavarande utlåning skall kunna ske. Enligt kommitténs uppfattning är den närmast till hands liggande lösningen, att viss del av riksbankens inlåning överföres till den statliga affärsbanken.

I sin egenskap av centralbank mottager riksbanken affärsbankernas överflödiga kassamedel för insättning på checkräkning. Såsom varande statens bank förvaltar riksbanken dessutom statliga myndigheters överskottsmedel. Den inlåning, som riksbanken bedriver från enskilda och företag, är av underordnad betydelse.

Affärsbankerna hålla i sina kontanta kassor endast de belopp, som erfordras för den dagliga rörelsen; överskjutande medel insättas på checkräkning hos riksbanken, där de när som helst kunna tagas i anspråk. Riksbankens förvaltning av dessa medel är en rent centralbanksmässig uppgift, som självfallet bör kvarbliva i riksbanken.[1]

De statliga myndigheterna äro ålagda att insätta sina överskottsmedel hos riksbanken och dessa medel äro till större delen placerade på checkräkning. Det har ovan sagts, att denna uppgift tillkommer riksbanken i dess egenskap av statens bank. Med hänsyn till att den statliga affärsbanken kommer att bliva statsägd, torde det icke finnas några principiella invändningar mot att denna bank övertager förvaltningen av dessa medel, i den mån ett sådant övertagande anses vara önskvärt och några tekniska olägenheter icke kunna befaras uppkomma därigenom.

De statliga myndigheternas checkräkningar i riksbanken kunna uppdelas på tre huvudgrupper, nämligen

1) den allmänna checkräkningen »statsverkets checkräkning», på vilken de myndigheter äga dragningsrätt, som av Kungl. Maj:t erhållit bemyndigande härtill;

2) de checkräkningar, vilka öppnats av de affärsdrivande verken och vissa andra institutioner och vilka räkningar i riksbankens bokföring sammanföras under beteckningen checkräkning I;

samt

3) riksgäldskontorets checkräkning.

Vad till en början angår den under 1) omnämnda checkräkningen förvaltas densamma av riksbankens huvudkontor. Behållningen å räkningen varierar i hög grad; när den blivit tömd sker påfyllning från riksgäldskontorets checkräkning. Det synes av olika skäl mest rationellt, att nu omförmälda båda checkräkningar kvarbliva i riksbanken. Man får emellertid förutsätta att om check, dragen å den under 1) nämnda räkningen, presenteras utom Stockholm, den statliga affärsbankens avdelningskontor

[1] Ett kvarblivande av affärsbankernas checkräkningar i riksbanken innebär bl. a., att de regler, som gälla för bankclearingen i Stockholm, icke behöva bliva föremål för några ändringar. Clearingen i Göteborg synes — om riksbanken icke kommer att ha kontor därstädes — kunna verkställas hos den statliga affärsbankens kontor, varvid utjämning av uppkomna saldon torde kunna ske på affärsbankernas checkräkningar i riksbanken.

kommer att övertaga checken — i den mån tillgängliga kassamedel det tillåter — även om detta kan vara förenat med vissa olägenheter för denna bank.

Beträffande de under 2) berörda checkräkningarna, vilka närmare specificerats å härvid fogade bilaga nr 11, gäller att dessa icke samtliga äro centraliserade till riksbankens huvudkontor. Av praktiska skäl hava nämligen vissa myndigheter funnit lämpligt att hålla checkräkningar även vid riksbankens avdelningskontor. Detta gäller bland annat tullverket och telegrafverket. Sammanräknat för hela riksbanken redovisa i regel postverket, postgirokontoret och postsparbanken de ojämförligt största behållningarna.

Vid utgången av november månad 1949 fanns på nu ifrågavarande under 2) nämnda checkräkningar innestående ett sammanlagt belopp av 184,6 milj. kr.[1] Den sammanlagda behållningen på dessa checkräkningar är föremål för stora variationer och har under tiden 1 januari—30 november 1949 pendlat mellan maximum 475 milj. kr. i mitten på januari och minimum 145 milj. kr. i början på augusti månad. Det torde f. n. icke vara möjligt att ställa någon prognos över utvecklingen av behållningen på dessa räkningar.

Såvitt nu kan bedömas torde den statliga affärsbanken med hänsyn härtill i endast begränsad omfattning kunna grunda en finansiering av den från riksbanken övertagna utlåningen på ifrågavarande inlåningsmedel. Kommittén är emellertid av den uppfattningen, att dessa medel likväl kunna underlätta affärsbankens övertagande av denna utlåning och förordar på grund härav, att en överflyttning till den statliga affärsbanken av de statliga myndigheternas checkräkningar hos riksbanken i möjligaste mån bör komma till stånd. En överflyttning förefaller vara motiverad även av praktiska skäl, åtminstone när det gäller sådana räkningar, vilka böra finnas tillgängliga även vid avdelningskontoren. Någon olägenhet av att även de övriga räkningarna överflyttas kan näppeligen föreligga.

KAP. 7

Riksbankens behov av avdelningskontor efter överflyttningen till den statliga affärsbanken av viss del av riksbankens rörelse

I riksdagens principbeslut angående inrättandet av en statlig affärsbank har det förutsatts, att riksbankens avdelningskontor — eventuellt med vissa undantag — skola uppgå i den nya banken. Ett genomförande av kommitténs ovan lämnade förslag angående en överföring av vissa av riksbankens rörelsegrenar till den statliga affärsbanken skulle innebära, att av de arbets-

[1] Av detta belopp utgjorde de medel, som tillhörde statliga kommittéer och utredningar, 2,5 milj. kr.

uppgifter, som f. n. handhavas av riksbankens avdelningskontor, komma att återstå endast rena sedeldistributions- och kassavårdsärenden. Att enbart för dessa arbetsuppgifter bibehålla något eller några avdelningskontor hos riksbanken skulle innebära en dyrbar överorganisation. Riksbanken skulle nämligen, med hänsyn till de stora värden, som komme att förvaras, respektive ut- och inväxlas vid avdelningskontoren, bliva nödsakad att hålla anställt ett antal relativt högt avlönade tjänstemän, vilka icke skulle kunna tilldelas tillfredsställande och efter kompetens och avlöning avpassade uppgifter. Kommittén har därför kommit till den slutsatsen, att — under förutsättning av en avveckling av riksbankens affärsbanksrörelse — riksbankens samtliga avdelningskontor böra överföras till den statliga affärsbanken.

Kommitténs ståndpunkt beträffande avdelningskontoren medför, att frågan om sedel- och myntdistributionen måste lösas på annat sätt.

KAP. 8

Sedel- och myntdistributionens framtida organisation

Riksbanken har hittills genom sina avdelningskontor i första hand ombesörjt distributionen av sedlar till olika delar av landet. Distributionen av skiljemynt verkställes av såväl riksbanken som mynt- och justeringsverket. F. n. torde riksbanken erhålla omkring 50 % av myntverkets produktion. Distributionen av sedlar och mynt sker från riksbanken främst till affärsbanker och postkontor men även till sparbanker, vissa statliga institutioner och privata företag. Återflödet till riksbanken av penningar sker huvudsakligen via förstnämnda inrättningar.

I samband med riksbankens omorganisation blir det nödvändigt att överflytta dem av avdelningskontorens funktioner, vilka sammanhänga med betalningsmedelsförsörjningen i landet, å annan till staten anknuten organisation med filialer över hela landet. Med hänsyn till att den statliga affärsbanken förutsättes komma att i viss utsträckning övertaga riksbankens för ifrågavarande uppgifter utbildade personal samt riksbankens fastigheter med efter uppgiften avpassade utrymmen ligger det nära till hands, att den statliga affärsbankens avdelningskontor handhava betalningsmedelsförsörjningen ute i landet. Den invändningen torde emellertid kunna göras, att en verksamhet av denna art i viss mån kan befaras tynga den nya bankens organisation och därför måhända försvåra bankens möjligheter att hävda sig i konkurrensen gentemot andra affärsbanker, vilka äro befriade från uppgifter av denna art, och att man av den anledningen borde söka finna en annan institution för ifrågavarande verksamhet. Enda alternativ torde då vara postverket, vilket med sina kontor i alla delar av landet i vissa avseenden kan anses vara mera lämpat för denna verksamhet än den statliga affärsbanken. Sedel- och myntdistributionen kräver emellertid säkra och rym-

liga valvsutrymmen, ett krav, som postkontoren icke torde kunna fylla utan kostsamma och omfattande ny- och ombyggnader av fastigheter. Sådana kostnader torde under rådande förhållanden böra undvikas, i all synnerhet som riksbankens kontorsfastigheter, vilka som ovan nämnts i viss utsträckning sannolikt komma att övertagas av den statliga affärsbanken, äro försedda med sådana valvsutrymmen. Av den anledningen förefaller den bästa lösningen vara, att ifrågavarande uppgifter överföras på den statliga affärsbankens avdelningskontor. Ett önskemål är givetvis, att bankens medverkan utformas på ett organisatoriskt så smidigt sätt, att den icke kommer att menligt inverka på bankens affärsmässiga verksamhet. Detaljutformningen av denna organisation synes av den anledningen böra utarbetas gemensamt av den statliga affärsbanken och riksbanken, respektive myntverket, samt resultera i avtal mellan affärsbanken och de sistnämnda båda institutionerna, därvid beträffande avtalet om myntdistributionen torde få förutsättas Kungl. Maj:ts godkännande. Nedan skisserade förslag torde emellertid kunna tjäna till ledning vid lösningen av de olika frågor, som sammanhänga med denna uppgift.

Sedeldistributionen synes böra organiseras på så sätt, att riksbanken ställer sedeldepåer under den statliga affärsbankens förvaltning. Det bör dock endast vara fråga om en förvaltning, stående under riksbankens kontroll, och den statliga affärsbanken bör icke för den egna rörelsen få utnyttja de i sedeldepåerna ingående betalningsmedlen. De blivande sedeldepåerna böra bl. a. med hänsyn till behovet av lämpliga valvsutrymmen vara belägna på de platser, där riksbanken f. n. har avdelningskontor. På längre sikt torde det vara ändamålsenligt att förlägga sedeldepåer även till andra större städer. I Stockholm, där riksbanken alltjämt skall ha kontor, bör arbetet med sedeldistributionen även i fortsättningen handhavas av riksbanken. I samband med omorganisationen torde det vara lämpligt, att sedelinströmningen från postkontoren ledes så, att depåerna i möjligaste mån bliva självförsörjande med avseende på sitt sedelbehov. Härigenom kunna de icke obetydliga kostnaderna för transporter nedbringas. Att denna angelägenhet ordnas på bästa möjliga sätt är även ur riksbankens synpunkt synnerligen önskvärt, eftersom riksbanken givetvis bör ersätta den statliga affärsbanken för de kostnader, som sammanhänga med ifrågavarande uppgift. Ersättningen synes efter överenskommelse mellan riksbanken och den statliga affärsbanken kunna fastställas till viss procentsats av den årliga omslutningen av rörelsen på sedeldepåerna. Kommittén har icke funnit anledning att söka anvisa några närmare grunder för ersättningens beräkning.

Myntdistributionen. Som ovan nämnts verkställes distributionen av skiljemynt av såväl riksbankens kontor som myntverket. Denna dualism i distributionsförfarandet har föranlett vissa missförhållanden, vilka i en år 1946 verkställd utredning påtalats av Statens organisationsnämnd, varvid nämnden framhöll, att enär banker och andra, som ha behov av skiljemynt, anlita både riksbanken och myntverket vid växling, det är svårt att få en klar uppfattning om storleken av myntefterfrågan. Detta försvårade enligt or-

ganisationsnämndens mening i viss mån planerandet av myntproduktionen. En annan nackdel med detta system — speciellt i tider av myntbrist — vore att rekvisitioner samtidigt insändes till såväl myntverket som riksbanken. Organisationsnämnden framhöll vidare, att det, om någon samordning icke skedde, därvid kunde inträffa, att ett område finge sitt myntbehov tillfredsställt medan ett annat bleve i det närmaste helt utan mynt. Organisationsnämnden ansåg sig på ovannämnda grunder böra förorda, att myntdistributionen helt skulle ombesörjas av riksbanken. Vad organisationsnämnden sålunda anfört måste i och för sig anses riktigt och har bestyrkts av erfarenheten under och efter det senaste världskriget. Med hänsyn till att riksbanken icke torde komma att äga några avdelningskontor efter tillkomsten av den statliga affärsbanken måste emellertid den av organisationsnämnden väckta frågan förfalla.

I stället blir det såsom ovan framhållits nödvändigt att finna en lösning av spörsmålet, hur myntdistributionen bör ordnas, när riksbanken icke längre genom avdelningskontor i alla delar av landet kan biträda vid myntdistributionen. Det torde i och för sig icke vara en uppgift för kommittén att avgiva förslag, hur detta i detalj bör ordnas. Snarare synes det ankomma på myntverket att till Kungl. Maj:t inkomma med utredning och förslag i ämnet. Kommittén har varit i förbindelse med myntdirektören och delgivit honom denna sin uppfattning. Kommittén vill endast tillägga, att det förefaller ligga närmast till hands, att frågan löses i analogi med ovan skisserade förslag till sedeldistributionens organisation. Det synes emellertid i sådant fall vara mest rationellt, att den statliga affärsbanken övertager myntdepåerna såsom egna tillgångar. Det rör sig här om förhållandevis begränsade belopp och den räntekostnad, som den statliga affärsbanken härigenom åsamkas, torde icke vara av avgörande betydelse. Däremot förefaller frånvaron av en fortlöpande redovisningsskyldighet gentemot myntverket beträffande förändringarna i en av verket ägd depå i hög grad underlätta det arbete, som för affärsbankens del är förenat med myntdistributionen. En viss begränsad redovisningsskyldighet torde emellertid få förutsättas för att myntverket skall kunna planera sin tillverkning. I likhet med vad som föreslagits gälla i fråga om sedeldistributionen torde den statliga banken böra erhålla ersättning för uppdraget att handhava myntdistributionen i den mån denna icke kan sägas falla inom ramen för bankens egen rörelse. De närmare grunderna för bestämmande av denna ersättning synas böra fastställas av Kungl. Maj:t. Vid en större återströmning av växelmynt kan det måhända visa sig nödvändigt, att myntverket — eller riksbanken i den mån den är beredd härtill — från den statliga affärsbanken övertager en viss del av affärsbankens inneliggande myntlager. Man kan nämligen icke begära, att affärsbanken — räntelöst — skall hålla ett större myntlager än som normalt erfordras för tillgodoseende av allmänhetens behov av skiljemynt.

KAP. 9

Den statliga affärsbankens fondbehov

Jordbrukarbankens grundfond uppgår f. n. till 40 milj. kr. och reservfonden till 20 milj. kr. Den på bankens egna fonder grundade inlåningsrätten utgör jämlikt gällande provisoriska bestämmelser (lag den 20 december 1946 med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning)[1] ca 580 milj. kr. Jordbrukarbankens möjlighet att mottaga inlåningsmedel för placering i utlåning till allmänheten är f. n. så gott som helt utnyttjad. Om kommitténs förslag beträffande överflyttande till affärsbanken av vissa av riksbankens rörelsegrenar följes, kommer affärsbanken att få övertaga en utlåning från riksbanken å 200 à 250 milj. kr. En motsvarande ökad inlåning på 250 milj. kr. kräver en ökning av fondtäckningen med 25 milj. kr. Den fondtäckning, som den statliga affärsbankens verksamhet kommer att erfordra, kan emellertid icke beräknas enbart på grundval av omfattningen av den rörelse, som banken väntas bedriva vid sin start. Man måste vid uppskattning av fondbehovet också räkna med att banken under de närmaste åren skall hava en tillräcklig marginal, så att bankens utveckling icke hämmas.

Med dessa utgångspunkter verkställda kalkyler giva vid handen, att Jordbrukarbankens nuvarande aktiekapital bör höjas med 30 milj. kr. till 70 milj. kr. genom nyteckning. Denna nyteckning torde — på sätt skedde vid senaste nyemission — böra ske till en kurs av 150 %, varigenom fondökningen kommer att utgöra 45 milj. kr. Därmed skulle bankens fonder komma att uppgå till 105 milj. kr., vilket skulle möjliggöra en sammanlagd inlåning på 1 030 milj. kr. Några betänkligheter ur förräntningssynpunkt mot den föreslagna fondökningen synas icke behöva möta, såvitt nu kan bedömas.

Enligt kommitténs mening bör i bolagsordningen för banken angivas, att den nya bankens aktiekapital skall utgöra lägst 70 milj. kr. Maximikapitalet torde i bolagsordningen böra bestämmas till 140 milj. kr.

Det ligger emellertid i sakens natur, att de kalkyler, på vilka detta förslag grundas, äro osäkra. Det kan kanske visa sig, att den nya affärsbanken inom en relativt nära framtid kan behöva ytterligare öka sitt kapital genom nyemission. Det synes därför enligt kommitténs uppfattning vara önskvärt, att det bemyndigande till aktieteckning, som utverkas av riksdagen, kommer att avse en något större höjning av aktiekapitalet än till 70 milj. kr., förslagsvis till 80 milj. kr.

Beträffande frågan huruvida ytterligare åtgärder böra vidtagas för att utvidga affärsbankens möjligheter till kreditgivning har enighet icke kunnat uppnås inom affärsbankskommittén. Ordföranden och riksbankens representanter ha förenat sig om följande yttrande:

»Riksbanken har för närvarande möjligheter, att, genom att själv bevilja kommersiella krediter, påverka läget på kreditmarknaden såväl

[1] Förlängd genom lag den 3 juni 1949 att gälla t. o. m. den 30 juni 1951.

beträffande tillämpade ränte- och andra villkor för krediterna som vad angår omfattningen och inriktningen av kreditgivningen. Dessa möjligheter äro icke underkastade någon kvantitativ begränsning. De äro å andra sidan betingade av att riksbanken i sin lokalorganisation har till förfogande en teknisk utrustning, som vid behov kan utbyggas.

Riksbankens kommersiella kreditgivning har hittills varit av ringa omfattning. När det gäller att bedöma innebörden av denna verksamhets skiljande från riksbanken, bör man emellertid göra sig en föreställning om vilken roll en sådan rörelse, driven av riksbanken, kan spela som led i en, i förhållande till tidigare, mera aktiv konjunkturpolitik med en mera medveten målsättning och metodik. Det lär icke kunna bestridas, att tillgång till möjligheter till kommersiell kreditgivning, sådana som dem riksbanken nu besitter, kan utgöra ett verksamt och nödvändigt instrument bland olika andra instrument för den framtida ekonomiska politiken.

Denna riksbankens roll kan icke övertagas av ett statligt bankaktiebolag med den ekonomiska struktur, som följer av gällande banklagstiftning. Ett sådant företag — därtill underkastat vanliga krav på förräntning av det egna kapitalet — skulle icke ha större möjligheter att utöva kreditreglerande funktioner än vilken annan bank som helst av motsvarande storlek. Om krav skulle ställas på företaget att i konjunkturutjämnande syfte uppehålla en avsevärt vidsträcktare kreditgivning, än privatbankerna vore benägna att åtaga sig, trots att bankmässig säkerhet kunde presteras, eller att tillgodose något större kreditbehov av en typ som mer eller mindre övergående icke funne utrymme hos privatbankerna, skulle företaget för att möta dessa påfrestningar behöva ett eget kapital av sådan storlek, att det tidvis icke tillnärmelsevis skulle kunna förräntas.

Affärsbankskommittén har sysslat med frågan, vilka särskilda resurser den nya statliga banken skulle behöva utrustas med för att fylla funktioner av nu antydd art och omfattning. Till frågan hör, i vilken mån anordnandet av dylika resurser kan förlikas med den av 1945 års bankkommitté hävdade principen, att den statliga banken icke genom speciella lagbestämmelser eller i administrativ ordning bör erhålla förmåner i konkurrenshänseende gentemot andra banker. 1945 års bankkommitté har visserligen velat tillägga den nya banken kreditreglerande funktioner, men tydligt är, att bankens möjligheter härutinnan starkt begränsas av den nyssnämnda principen. Vi äro för vår del medvetna om att avsteg från denna princip kunna vara förenade med ömtåliga spörsmål avseende det nya företagets ställning inom bankväsendet.

Vill man fordra av den nya statliga banken, att den skall kunna utöva kreditreglerande funktioner motsvarande dem som riksbanken i sin affärsbanksrörelse kan utöva, uppkomma sålunda svårigheter att förena motsatta synpunkter. Inom affärsbankskommittén har emellertid ställts frågan, hur det angivna syftet skulle kunna tillgodoses

med minsta våld på principen om det nya företagets likställighet med andra banker. Därvid har diskuterats, om följande anordning skulle kunna förordas.

Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens bemyndigande att, efter hörande av riksbanks- och riksgäldsfullmäktige, besluta, att till den statliga affärsbankens förfogande skall ställas en garantifond, bestående av svenska statens 3 % obligationer, ouppsägbara från innehavarens sida, till ett nominellt belopp av högst 100 milj. kr.

Garantifondsobligationerna fortfara att tillhöra staten, som dock icke äger att för annat ändamål förfoga över dem. Riksgäldskontoret äger dock återfå obligationerna, om bankens fonder genom ökning av aktiekapitalet eller på annat sätt bringas upp till sådan storlek, att obligationerna icke vidare erfordras för bankens verksamhet.

Genom en komplettering av 49 § första stycket banklagen (om inlåningsrätten) stadgas, att en dylik garantifond skall jämställas med bankens egna fonder. Något hinder bör icke föreligga att ge bestämmelsen en generell avfattning.

Bemyndigandet för Kungl. Maj:t att ställa garantifondsobligationer till förfogande skulle få tagas i anspråk i ett läge, då det ur samhällssynpunkt kräves av den statliga affärsbanken, att den i konjunkturutjämnande och kreditreglerande syfte utövar en mera vidsträckt kreditgivning, än vad bankens normala resurser kunna möjliggöra.

Vid likvidation av affärsbanken böra dess egna tillgångar tagas i anspråk för fullgörande av bankens förbindelser, innan de garantifondsobligationer, som av Kungl. Maj:t ställts till förfogande, må användas.

Om banken icke genom egen inlåning inom den ram, som möjliggöres genom den till förfogande ställda garantifonden, kan anskaffa de medel, som skulle erfordras för här ifrågavarande utlåning, torde riksbanken äga möjligheter att genom rebelåning ställa nödiga belopp till förfogande. Eventuellt kan det ifrågakomma, att riksbanken utverkar befogenhet att insätta medel hos den statliga affärsbanken.

Vi anse, att den sålunda ifrågasatta metoden, ehuru måhända icke helt fri från invändningar, bör vara en godtagbar lösning. Under ordinära förhållanden ger den icke någon särställning åt statsbanken i förhållande till andra affärsbanker vad beträffar kravet på fondernas storlek och förräntning. Enbart möjligheten att taga en garantifond i anspråk bör, såvitt vi kunna finna, icke kunna tagas till utgångspunkt för någon mot banken riktad kritik ur konkurrenssynpunkt. Anlitandet av garantifonden skulle ej heller ske efter bankens eget gottfinnande. I och med att garantifonden tages i anspråk, aktualiseras emellertid givetvis problemet om bankens ställning i konkurrenshänseende. I den mån de förhållanden, som föranlett garantifondens anlitande, ej äro att bedöma som övergående, bör dock en återgång till normala grunder för verksamheten kunna ske genom ökning av fonderna.

Vi ha i varje fall icke kunnat underlåta att framställa detta alternativ

till övervägande, då vi icke kunna stanna vid att framlägga ett förslag, som innebär, att riksbankens möjligheter att påverka kreditmarknaden genom egen affärsbanksrörelse borttagas, utan att något ur ekonomisk-politisk synpunkt någorlunda likvärdigt sättes i stället. Vill staten bibehålla den möjlighet att driva affärsbanksrörelse med ekonomisk-politisk inriktning, som riksbanken för närvarande har, men skulle ett statsägt bankaktiebolag icke kunna göras till ett lämpligt instrument för ändamålet, torde knappast återstå annat än att låta riksbanken behålla och i mån av behov bygga ut sin affärsbanksrörelse. En undersökning av detta sistnämnda alternativ ligger icke inom kommitténs uppdrag.»

Jordbrukarbankens representanter uttala följande:

»I 1945 års bankkommittés betänkande framhålles att den statliga bankverksamheten skall bedrivas efter rent affärsmässiga grunder och vara skild från de fondförvaltande och övriga, merendels till den statliga subventionsverksamheten hörande uppgifter, som kunna väntas bli pålagda banken. Det betonas också att en efter dessa grunder bedriven verksamhet kommer att ge den statliga affärsbanken betydelse som regulator i avseende å bankernas räntesättning och kreditvillkor i övrigt. Detta är innebörden av de kreditreglerande funktioner, som i skilda sammanhang antydas i betänkandet.

Affärsbankskommitténs majoritet har gått vida längre i frågan att tilldela den nya banken kreditreglerande funktioner än vad vi kunnat utläsa av 1945 års bankkommittés principbetänkande. Enligt majoritetens mening bör banken beredas möjlighet att tjäna som instrument för en mera aktiv konjunkturpolitik och i sådant syfte föreslås tillskapandet av en särskild garantifond. Som motiv för detta förslag åberopar majoriteten huvudsakligen, att tillgången till möjligheter till kommersiell kreditgivning, sådana som de riksbanken nu besitter, kan utgöra ett verksamt instrument för den ekonomiska politiken och att riksbanken genom överlämnandet till den statliga affärsbanken av sina avdelningskontor och en del av sin rörelse berövas detta instrument.

Vilken betydelse riksbankens avdelningskontor kunna äga i nyss angivna hänseende kan vara föremål för olika meningar. Oemotsägligt torde emellertid vara att dessa avdelningskontor i tidigare penningkriser varit skäligen betydelselösa. Men även om förhållandena i framtiden skulle gestaltas på ett annat sätt, bör detta icke leda till att den statliga affärsbanken skall betros med uppgifter såsom aktiv faktor i en konjunkturpolitisk verksamhet. I den mån som det ur statlig synpunkt anses lämpligt att lita till kreditpolitiken som en konjunkturpolitisk hävstång, har staten i riksbanken som centralbank det penningpolitiska instrumentet.

Till riksbankens huvuduppgifter som centralbank hör sålunda att från uppställda penningpolitiska mål reglera tillgången på betalnings-

medel. Detta kan ske genom diskontoförändringar, genom bestämmande av villkoren för rediskontering samt genom köp och försäljning av värdepapper och valutor. Till centralbanksfunktionen hör också att riksbanken såsom en bankernas bank skall vara beredd att i en krissituation lämna tillfällig hjälp. Även direkt kreditgivning till näringslivet från riksbankens sida kan i en sådan situation förekomma. Riksbankens möjligheter att lämna krediter äro icke underkastade annan kvantitativ begränsning än den som sammanhänger med reglerna för sedelutgivningsrätten. Någon ändring i dessa hänseenden skulle enligt vår uppfattning icke åstadkommas genom inrättandet av en statlig affärsbank. Utövandet av riksbankens centrala penningpolitiska verksamhet synes oss icke heller vara beroende av att riksbanken har till sitt förfogande en lokal organisation. Krediter av sådan omfattning, att de ha någon verklig betydelse för landets ekonomi i ett krisläge, torde under alla omständigheter komma att beslutas vid riksbankens huvudkontor och torde även kunna handläggas där. Det må här påpekas, att riksbankens avdelningskontor från början tillkommit för att ge näringslivet möjligheter till kredit vid en tidpunkt, då det enskilda bankväsendet ännu befann sig i sin linda, samt för att underlätta sedeldistributionen på en tid, då kommunikationerna ännu voro föga utvecklade.

Vid sidan av riksbankspolitiken har det allmänna genom fastställande av regler för bankernas inlåning och kassareserv ett medel i sin hand att påverka landets penningpolitik.

Bestämmelserna i 49 § banklagen om bankernas inlåningsrätt syfta i första hand till att skydda bankernas solvens. I andra hand verka dessa bestämmelser som en spärr på bankernas rörelsefrihet i utlåningsavseende. För att möjliggöra den stora expansion av utlåningen, som affärsbankskommitténs majoritet ansett erforderlig i konjunkturreglerande syfte, innebärande potentiella in- och utlåningsmöjligheter på 1 000 milj. kr., föreslår den viss ändring av banklagen. Med anledning av detta förslag vilja vi i första hand erinra om att de för närvarande gällande bestämmelserna om inlåningsrätten och därmed också utlåningens omfattning regleras genom en provisorisk lagstiftning, vilken utsträckts att gälla för tiden till och med den 30 juni 1951, samt att vid behandlingen av detta lagstiftningsärende starka betänkligheter framförts mot att vidga möjligheterna för affärsbankernas utlåning genom att öka deras inlåningsrätt. Mot bakgrund av den centrala betydelse för bankverksamhetens utövande, som tillmätes banklagens inlåningsbestämmelser, synes det vara ett utomordentligt allvarligt ingrepp att ställa den statliga affärsbanken utanför gällande bestämmelser.

Även en ganska flyktig granskning av garantifondförslaget uppvisar några av dess brister. Garantifonden skall enligt förslaget få tagas i anspråk i ett läge, då det ur samhällssynpunkt kräves av den statliga affärsbanken, att den i konjunkturutjämnande och kreditreglerande syfte utövar en mera vidsträckt kreditgivning, än vad bankens normala

resurser kunna möjliggöra. Bankens möjligheter härutinnan äro emellertid såvitt vi kunna finna icke så mycket beroende av bestämmelserna om inlåningsrätten som fastmera av möjligheterna att i ett sådant läge draga till sig den erforderliga inlåningen. Erfarenhetsmässigt ha bestämmelserna om inlåningsrätten icke varit besvärande i tider av konjunkturavmattning, då både inlåning och utlåning i regel har en sjunkande tendens och då bankernas outnyttjade inlåningsmöjligheter därför tendera att vidgas. Det är således icke i första hand behovet av inlåningsrätt, som ger garantifonden dess motivering i ett sådant läge. Den får snarare sin motivering som ett medel för banken att taga större risker i sin utlåning än de rent bankmässiga risker, som skulle kunna täckas av dess egna fonder. Men för täckandet av riskerna å denna utlåning, som kommer att röra sig på områden, där gränsen mellan bankmässighet och subvention måste te sig mycket svävande, skall såvitt av förslaget framgår garantifonden icke kunna tagas i anspråk.

Det antydes också i förslaget att om banken icke kan skaffa erforderlig inlåning, när garantifonden trätt i verksamhet, kan det ifrågakomma att riksbanken insätter medel i banken. Härigenom skulle riksbanken komma att i vissa lägen få ett avgörande inflytande över banken.

Det torde slutligen icke behöva understrykas, att den föreslagna tilläggsbestämmelsen till banklagen icke kan få praktisk betydelse för annan bank än den statliga affärsbanken.

En verksamhet, som innebär utnyttjandet av den statliga affärsbanken som ett ekonomiskt-politiskt instrument, är till sin karaktär helt skild från affärsbanksrörelse. Det är en orimlig tanke, att den statliga affärsbanken skulle å ena sidan bedriva en verksamhet efter affärsmässiga grunder med noggrann prövning av kreditframställningar och å andra sidan utgöra en central för beviljandet av krediter åt kredittagare, som icke kunna tillfredsställa de anspråk på kreditvärdighet, som bankmässig bedömning måste ställa. Man kan också ställa frågan huruvida konjunkturpolitik skall bedrivas i enbart sådana lägen, där banken behöver falla tillbaka på garantifonden, medan vanlig affärsbanksrörelse skall praktiseras under andra perioder.

Några praktiska synpunkter på förhållandet mellan den statliga affärsbanken och dess kundkrets torde även böra anföras. Redan genom det förhållandet att banken är statsägd torde mot denna komma att resas en mångfald kreditanspråk under särskilt åberopande av projektets allmännytta eller av sociala skäl. Erfarenhetsmässigt torde kunna sägas att flertalet kreditsökande från sina egna utgångspunkter kunna anföra rätt välgrundade skäl för att deras speciella behov skola bliva tillgodosedda. Ställningstagandet i sådana frågor är i all bankverksamhet ömtåligt, men det kommer säkerligen för den statliga affärsbanken att bliva särskilt vanskligt. Skulle bankens ställning som statsägd ytterli-

gare understrykas genom att den tillägges konjunkturpolitisk betydelse och utrustas med särskilda anordningar härför, kan det befaras, att banken många gånger ställes inför så svår press att dess handlingsfrihet äventyras.

Det bör också erinras att en aktiv och medveten konjunkturpolitik har olika aspekter under låg- och högkonjunkturer. Om banken under en lågkonjunktur har till uppgift att vara en kreditstimulerande faktor, måste tankegången å andra sidan innebära, att den, då en högkonjunktur gör en uppbromsning av bankernas utlåningsmöjligheter önskvärd, skall vara en företrädare för en restriktiv kreditpolitik. Näringslivet — och den nuvarande bankens kundkrets — kan till äventyrs komma att reagera så, att man icke anser sig vara betjänt av en bankförbindelse, som i vissa lägen är en frikostigare kreditgivare än andra banker och i andra lägen visar större återhållsamhet.

Som ovan anförts ha vi förutsatt att i en krissituation kan — framdeles liksom hittills — behov uppkomma av tillfällig hjälp från det allmännas sida. I den mån sådan hjälp berör det kreditområde, där affärsbankerna ha sin verksamhet och avser hjälp till annan affärsbank, är det olämpligt att hjälpaktionen utföres av den statliga affärsbanken, som ju dock är en direkt konkurrent till dessa.

Skulle emellertid statsmakterna anse det önskvärt att under en lågkonjunktur kunna tillfredsställa kreditanspråk, som icke finna utrymme hos bankväsendet, synes detta kunna ske genom att erforderliga statsmedel ställas till förfogande genom inrättandet av en särskild konjunkturlånefond. Handhavandet av utlåningen från en sådan fond borde, i likhet med förvaltningen av de övriga statsverkets utlåningsfonder, som komma att föreslås överflyttade till den statliga affärsbanken, kunna ombesörjas av denna som ett förvaltningsuppdrag från staten. En sådan anordning skulle även ansluta sig till de av 1945 års bankkommitté uttalade riktlinjerna, att subventionsartad kreditgivning bör hållas åtskild från bankens egen rörelse.

Av vad nu anförts följer, att vi icke anse den statliga affärsbanken böra tilldelas andra uppgifter i penningpolitiskt avseende än de som äro förenliga med gällande banklag och föranledas av riksbankens allmänna penningpolitik. Den bör följaktligen icke utrustas med särskilda anordningar i konjunkturpolitiskt syfte. Om den statliga bankens verksamhet skulle växa så att dess egna fonder icke förslå för den ökade rörelsen, bör banken i vanlig ordning inför sin aktieägare — staten — redovisa för sin utveckling och för sina behov.»

KAP. 10

Den statliga affärsbankens ledning

Enligt Jordbrukarbankens bolagsordning skall bolagets styrelse bestå av minst sex och högst tolv ledamöter jämte minst tre och högst sex suppleanter för dem. Styrelsens ledamöter och suppleanter utses årligen å ordinarie bolagsstämma för tiden intill dess ny styrelse blivit utsedd. Styrelsen har att inom sig välja ordförande och vice ordförande.

Kommittén anser sig böra föreslå, att det minsta antalet styrelseledamöter och suppleanter i den statliga affärsbanken bestämmes till åtta resp. fyra. Beträffande högsta antalet ledamöter och suppleanter föreligger — enligt kommitténs mening — icke anledning att vidtaga någon ändring av de regler, som nu gälla för Jordbrukarbanken.

Kommittén anser vidare, att det lämpligen bör tillkomma bolagsstämma att utse ordförande i styrelsen.

Med hänsyn till den socialt betonade långivning, som den statliga affärsbanken kommer att övertaga från riksbanken, synes det lämpligt, att i affärsbankens styrelse ingår någon ledamot med erfarenhet av social verksamhet och med uppdrag att följa handläggningen av hithörande frågor av större vikt.

Vad angår tillsättandet av lokalstyrelserna vid bankens avdelningskontor samt deras arvoden förefaller det kommittén ligga närmast till hands, att denna fråga löses av den statliga affärsbankens styrelse i samband med detaljutformningen av bankens organisation, och att några riktlinjer icke fastlåsas, hur därvid bör förfaras. Även beträffande lokalstyrelserna bör behovet av någon ledamot ägnad att deltaga i arbetet med den mera socialt inriktade låneverksamheten beaktas. Med hänsyn till önskvärdheten av kontinuitet i handläggningen av de olikartade ärenden, vilka komma att sammanföras i den statliga affärsbanken, torde det emellertid i allmänhet vara lämpligt, att den nya bankens lokalstyrelser på de orter, där f. n. både riksbanken och Jordbrukarbanken inneha avdelningskontor, till en början bildas av ledamöter, som vid den statliga affärsbankens tillkomst tillhöra riksbankens och Jordbrukarbankens styrelser på resp. platser.

KAP. 11

Personalfrågor

Som en konsekvens av att rörelsen vid riksbankens avdelningskontor i sin helhet och vid huvudkontoret delvis skulle överflyttas till den statliga affärsbanken, har kommittén haft att till behandling upptaga vissa personalfrågor, vilka sammanhänga med det därav föranledda minskade per-

sonalbehovet i riksbanken. Större delen av den personal, som skulle bliva övertalig i riksbanken, innehar ordinarie tjänster, vilka tillsatts antingen medelst konstitutorial (Ca-tjänster) eller genom förordnande på viss tid (Cp-tjänster). Det sistnämnda gäller beträffande direktörerna vid avdelningskontoren. Dessutom finns ett antal extra ordinarie tjänstemän (Ce-tjänstemän), samt aspiranter (Cf-tjänstemän) och extra tjänstemän (Cg-tjänstemän), vilka likaså åtnjuta avlöning enligt avlöningsreglementet för riksdagens verk, ävensom ett antal tillfälligt anställda biträden, vilkas lön antingen utgår enligt vissa av bankofullmäktige fastställda grunder eller individuellt bestämts.

Jordbrukarbankens funktionärer äro anställda enligt för affärsbankernas personal gällande kollektivavtal. De löner, som utgå jämlikt dessa avtal, äro vad angår manliga banktjänstemän i regel icke obetydligt lägre än dem, som tillkomma närmast motsvarande tjänstemän i riksbanken. Detsamma är fallet även för den yngre vaktmästarpersonalen, medan för de äldre vaktmästarna löneställningen enligt kollektivavtalet kan betraktas såsom förmånligare i Jordbrukarbanken. Beträffande kvinnlig personal gälla särskilda i kollektivavtalet intagna löneskalor, vilka icke skilja på biträdes- och bankpersonal. Den kurva, som bildas av dessa löneskalor, utvisar i början en lägre avlöning än som följer av den inom riksbanken tillämpade reglerade befordringsgången för biträdespersonal. Men kurvorna skära varandra och de allmänna slutlönerna för nu ifrågavarande personal kunna bedömas såsom gynnsammare enligt kollektivavtalet än vad som i allmänhet uppnås inom riksbanken. Även beträffande sociala förmåner samt utgående tjänste- och familjepensioner föreligga skiljaktigheter mellan vad som tillkommer riksbankstjänstemän enligt härför gällande bestämmelser och vad som tillförsäkras de kollektivavtalsanställda tjänstemännen och vaktmästarna i affärsbankerna. En jämförelse är här svårare att göra, men sammantagna torde ifrågavarande förmåner kunna bedömas vara något bättre i riksbanken än vad som för närvarande tillkommer närmast motsvarande tjänstemän i Jordbrukarbanken.

En delegation av affärsbankskommittén har haft överläggningar i frågan med representanter för personalorganisationerna i riksbanken. Vid dessa förhandlingar har man haft att taga hänsyn till bestämmelserna i 13 § avlöningsreglementet för riksdagens verk. Däri föreskrives skyldighet för tjänsteman, vilken tillsatts medelst konstitutorial, att där så av organisatoriska skäl finnes påkallat, efter beslut av riksdagen låta förflytta sig till civil tjänst inom statsförvaltningen i övrigt eller till tjänstgöring i bankaktiebolag, i vilket staten innehar mer än hälften av aktiekapitalet. Även om riksbankens konstitutorialtjänstemän sålunda, efter särskilt beslut av riksdagen, kunna åläggas tjänstgöra i den blivande statliga affärsbanken med bibehållande av den avlöning och de förmåner i övrigt, som följa av avlönings- och pensionsreglementena, har kommittén eftersträvat att söka finna ett alternativ, som skulle bygga på att vederbörande frivilligt avginge från riksbanken och helt överginge i affärsbankens tjänst. Därvid skulle

vederbörande kunna påräkna viss avskedsersättning. Att detta alternativ förelagts tjänstemännens representanter till diskussion har föranletts därav, att kommittén — både för den nya bankens verksamhet och ur tjänstemännens egen synpunkt — ansett det önskvärt, att tjänstemännen i den nya banken, oavsett om de varit anställda i Jordbrukarbanken eller i riksbanken, komme att i möjligaste mån sammansmältas till en enhetlig kår, vilken förenades genom samhörighetskänsla med den nya banken.

Även beträffande de extra ordinarie tjänstemän, vilka övergå till den statliga affärsbanken, ha överläggningar ägt rum rörande lönevillkoren efter övergången.

Överläggningarna — vilka förutsätta vissa tekniska beräkningar beträffande storleken av förefintliga skillnader i avlöningsförmånerna — befinna sig emellertid ännu på ett förberedande stadium. Kommittén har därför icke ansett det påkallat att i detta sammanhang närmare redovisa de förslag, som kommittén hittills framlagt. Vidare har kommittén ännu icke hunnit närmare överväga de frågor, som sammanhänga med att direktörerna vid riksbankens avdelningskontor icke kunna erhålla förlängda förordnanden å sina direktörstjänster, när dessa kontor övergått till den statliga affärsbanken. Så snart kommittén slutfört sitt arbete inom förevarande frågekomplex, kommer kommittén att närmare redovisa vad vid överläggningarna framkommit. Det må tilläggas, att personalfrågorna torde av fullmäktige böra direkt underställas bankoutskottet, sedan Kungl. Maj:t i proposition till riksdagen tagit ställning till huvudfrågan angående den nya affärsbankens organisation.

Huru stor personal inom riksbanken, som kommer att bliva övertalig genom att den statliga affärsbanken övertager vissa av riksbankens nuvarande uppgifter, kan icke nu angivas. Frågan sammanhänger delvis med hur riksbanken kommer att organiseras, en fråga som det icke torde tillkomma kommittén att yttra sig om. Såvitt nu kan förutses bör det emellertid bliva möjligt att bereda de ordinarie och extra ordinarie bank- och biträdestjänstemän, vilka för närvarande äro anställda i riksbanken och som beräknas bliva övertaliga vid omorganisationen, tjänstgöring i den nya affärsbanken, i den mån en överflyttning till denna bank lämpligen kan ske med hänsyn till vederbörandes ålder m. m. I fråga om vissa av riksbankens vaktmästare vid avdelningskontoren torde frågan kunna bedömas först efter det att affärsbanken blivit organiserad.

Med hänsyn bl. a. till rådande skiljaktigheter i löne- och pensionsvillkoren har kommittén fått den uppfattningen, att det kommer att möta svårigheter att på ett tillfredsställande sätt lösa de frågor, som i personalhänseende sammanhänga med tillkomsten av den statliga affärsbanken och överflyttning till denna bank av vissa av riksbankens nuvarande arbetsuppgifter. Dessutom får man under alla förhållanden räkna med en lång övergångstid, under vilken riksbanken kommer att på ett eller annat sätt få kostnader för administrativa bestyr med den personal, som blir övertalig i riksbanken.

KAP. 12

Lokalfrågor

De lokala utredningar, vilka bedrivits på de orter, där både riksbanken och Jordbrukarbanken äro representerade, ha jämsides med undersökningarna angående den nya bankens personalbehov även innefattat utredningar beträffande de lokalfrågor, som uppkomma på de olika platserna.

Av rapporter, som inkommit från utredningsmännen, framgår, att det på vissa orter är möjligt och ur affärslägessynpunkt lämpligt att inrymma den nya bankens rörelse i riksbankens lokaler, medan det på andra platser ansetts fördelaktigare att disponera Jordbrukarbankens utrymmen. Vissa om- och tillbyggnader av valvsutrymmen för depositionsfack och förvaring av sedeldepåer torde på sina håll bliva ofrånkomliga. I de fall, då varken riksbankens eller Jordbrukarbankens lokaler fylla de krav, som den nya bankens rörelse ställer i fråga om utrymme och affärsläge, ha utredningsmännen rekommenderat, att de bägge bankernas nuvarande lokaler skola disponeras parallellt under en övergångstid, till dess att andra möjligheter yppat sig. Detta skulle i allmänhet kunna genomföras på ett sådant sätt, att den nya bankens affärsbanksrörelse förlägges till Jordbrukarbankens lokaler och dess övriga rörelse till riksbankens lokaler.

På de orter, där enbart riksbanken har avdelningskontor, synas riksbankens lokaler i övervägande antalet fall tillsvidare kunna disponeras för den nya bankens verksamhet efter vissa ändringar.

Vad angår det utrymme, som den statliga affärsbanken behöver för sin verksamhet i Stockholm, torde det få ankomma på bankens ledning att lösa denna fråga.

KAP. 13

Övriga frågor

Förvaltningen av de statliga lånefonder, vilka skola överföras till den statliga affärsbanken, är reglerad av sinsemellan olikartade låneförfattningar. Det vill synas lämpligt, att staten i en eller annan form övar tillsyn över, att den statliga affärsbanken vid beviljande och förvaltande av de krediter, som lämnas ur lånefonderna, iakttager de för fonderna gällande föreskrifterna. Denna fråga har behandlats av 1945 års bankkommitté (SOU 1949: 13, s. 55—56). Affärsbankskommittén vill för sin del endast tillägga, att en alternativ utväg torde vara att ifrågavarande tillsyn anförtros åt av Kungl. Maj:t för ändamålet utsedda särskilda granskningsmän, vilka hava att till Kungl. Maj:t meddela sina iakttagelser.

Ett genomförande av den planerade ombildningen av Jordbrukarbanken till en statlig affärsbank torde enligt kommitténs uppfattning kunna komma till stånd, så snart Kungl. Maj:t och riksdagen fattat beslut om bankens organisation samt bolagsordning antagits, aktiekapitalet ökats och styrelse för den statliga affärsbanken utsetts. Vad angår realiserandet av kommitténs ovan redovisade förslag beträffande ett överförande av viss del av riksbankens rörelse till den statliga affärsbanken, torde detta böra ske vid en tidpunkt, som fastställes efter överenskommelse mellan riksbanken och den statliga affärsbanken.

Vad till sist beträffar den statliga affärsbankens namn har kommittén övervägt följande olika förslag:

AB Landsbanken i Sverige (telegramadress Landsbanken),
Sveriges Allmänna Bank AB (» Sveabank),
AB Sveriges Kreditbank (» Kreditbanken).

Kommittén har, ehuru med tvekan, stannat vid det förstnämnda förslaget och förordar sålunda, att Jordbrukarbanken i samband med sin ombildning till en statlig affärsbank erhåller namnet *AB Landsbanken i Sverige*.

Sammanfattning

Affärsbankskommittén — som haft att utgå från det av 1949 års riksdag på förslag av Kungl. Maj:t meddelade principbeslutet om inrättande av en statlig affärsbank — har i det föregående framställt olika förslag, vilka kunna sammanfattas sålunda:

Förvaltningen av och utlåningen från de statliga utlåningsfonder, som för närvarande handhavas av riksbanken, överflyttas, med ett par undantag, till den beslutade statliga affärsbanken. Mot ersättning av staten för därav föranledda kostnader övertager affärsbanken sålunda förvaltningen av statens bosättningslånefond, fonden för hantverks- och småindustrikredit samt de lånefonder och lån på jordbrukets område, som genom Kungl. Maj:ts beslut den 30 juni 1948 överfördes till riksbanken. Affärsbanken erhåller beträffande samtliga dessa lånefonder och lån samma befogenheter, som riksbanken f. n. innehar. Avbetalningslånefonden avvecklas, och den statliga affärsbanken övertager den kreditgivning, som bedrivits från fonden, med anlitande av medel, som ingå i affärsbankens egen rörelse. Riksbanken åtager sig att rebelåna den statliga affärsbankens avbetalningslåneportfölj intill ett belopp, som motsvarar summan av de lån, vilka den statliga affärsbanken övertager från riksbanken. I affärsbankens bolagsordning intages en bestämmelse av innebörd, att avbetalningslån å ovannämnda belopp skola få utlämnas utöver de för affärsbankerna eljest vedertagna reglerna. Spannmålskreditfonden och »skyddsrumslånefonden» förvaltas även i fortsättningen av riksbanken.

Den statliga affärsbanken övertager vidare i princip den del av riksbankens rörelse i övrigt, som icke är av centralbanksmässig karaktär.

De statliga myndigheternas — med undantag för »statsverkets» och riksgäldskontorets — checkräkningar i riksbanken överflyttas i möjligaste mån till den statliga affärsbanken.

Av de arbetsuppgifter, som f. n. handhavas av riksbankens avdelningskontor, skulle således komma att återstå endast rena sedeldistributions- och kassavårdsärenden. Riksbankens samtliga avdelningskontor överföras därför till den statliga affärsbanken.

Riksbanken och den statliga affärsbanken träffa avtal, innebärande att affärsbankens avdelningskontor övertaga de funktioner, som tidigare åvilat riksbankens avdelningskontor i samband med distributionen av sedlar. Riksbanken ersätter den statliga affärsbanken för detta förvaltningsuppdrag. Även frågan om myntdistributionen löses genom ett likande avtal mellan staten och affärsbanken.

Jordbrukarbankens nuvarande aktiekapital höjes med 30 milj. kr. till 70 milj. kr. genom nyteckning till en kurs av 150 %, varigenom fondökningen kommer att uppgå till 45 milj. kr. I bolagsordningen angives, att bankens aktiekapital skall utgöra lägst 70 och högst 140 milj. kr. Med hänsyn till möjligheten av att banken inom en relativt nära framtid kan komma att behöva ytterligare öka sitt kapital genom nyemission, utverkas emellertid riksdagens bemyndigande att öka aktiekapitalet till något över angivna 70 milj. kr., förslagsvis till 80 milj. kr. Kommitténs ordförande och riksbankens representanter föreslå, att bemyndigande för Kungl. Maj:t utverkas att, under vissa förutsättningar, efter hörande av riksbanks- och riksgäldsfullmäktige besluta, att staten till den statliga affärsbankens förfogande ställer en garantifond å högst 100 milj. kr. bestående av svenska statens obligationer.

Kommittén lämnar vidare vissa förslag angående sammansättningen av den statliga affärsbankens styrelse.

En delegation av affärsbankskommittén har haft överläggningar med riksbankens olika personalorganisationer angående frågor, som sammanhänga med en överföring från riksbanken till den statliga affärsbanken av personal, som blir övertalig genom att riksbankens avdelningskontor och en del av huvudkontorets uppgifter övergå å affärsbanken. Så snart kommittén slutfört sitt arbete inom förevarande frågekomplex, kommer den att närmare redovisa vad vid överläggningarna framkommit.

Kommittén har i det föregående även lämnat en redogörelse för resultatet av de utredningar angående den statliga affärsbankens lokalbehov, vilka bedrivits på orter, där både riksbanken och Jordbrukarbanken äro representerade.

BILAGOR

Bilaga nr 1

Utdrag ur riksbankens ställningsrapport den 30/11 1949

Utlåningsrörelse

	Växlar		Hypotekslån		Kredit i checkräkning		Avbetalningslån		Summa utlåning
	antal	tkr.	antal	tkr.	antal	tkr.	antal	tkr.	tkr.
Göteborg	47	80	628	807	5	3 180	2 556	3 306	7 373
Malmö	26	58	310	319	11	1	1 856	2 615	2 993
Falun	112	564	208	352	3	5	690	1 420	2 341
Gävle	253	1 785	337	751	4	25	1 736	2 233	4 794
Halmstad.....	82	143	163	362	7	143	554	1 049	1 698
Härnösand....	19	130	50	47	2	438	506	838	1 454
Jönköping	170	377	284	419	8	4	1 255	2 426	3 225
Kalmar	114	1 528	71	96	4	—	267	447	2 071
Karlskrona ...	9	10	127	115	7	133	511	674	931
Karlstad	87	134	50	123	2	—	388	736	993
Kristianstad ..	513	787	195	334	5	173	355	830	2 124
Linköping	176	570	173	211	3	49	635	1 279	2 108
Luleå	25	82	110	3 151	1	50	1 508	2 388	5 671
Mariestad.....	37	116	54	115	1	1	320	756	988
Norrköping...	152	2 509	237	472	9	13	1 308	1 684	4 678
Nyköping	114	467	136	159	—	—	487	992	1 618
Sundsvall	19	119	155	117	—	—	912	1 208	1 444
Umeå	44	152	85	166	4	21	1 052	1 865	2 203
Uppsala	48	1 600	207	228	3	1	2 325	4 655	6 484
Visby	330	890	108	236	13	93	478	922	2 141
Vänersborg ...	118	180	108	107	3	964	208	486	1 736
Västerås	117	2 072	90	105	2	5	973	1 549	3 732
Växjö	55	203	45	50	4	2	202	461	715
Örebro	293	914	158	207	3	—	742	1 381	2 503
Östersund	76	692	137	221	2	1	726	1 374	2 288
	3 036	16 162	4 226	9 270	106	5 302	22 550	37 572	68 307
Huvudkontoret	68	668	2 247	56 291	24	22 470	14 271	24 147	103 576
	3 104	**16 830**	**6 473**	**65 561**	**130**	**27 772**	**36 821**	**61 719**	**171 883**
Varav sparbanker				16		4 137			
» jordbr. kr. kassan o. centralkassorna						2 750			
» garantilån							631	5 950	

Utdrag ur riksbankens

Utestående lån å av riksbanken förvaltade fonder

	Beviljade krediter i checkräkn.	Kassa o. postgiro	Bosättningslån		Spannmålskreditfonden	Hantv. o. småind.-lån		Skyddsrumslån		»Egnahemslån m. fl.»	
	tkr.	tkr.	antal	tkr.		antal	tkr.	antal	tkr.	antal	tkr.
Göteborg	14 420	36 301	5 225	3 908	—	—	—	11	4	2 808	7 554
Malmö	13 548	37 814	5 494	4 059	—	—	—	66	18	970	5 782
Falun	8	10 539	1 530	1 141	—	14	130	—	—	2 607	8 771
Gävle	1 491	8 371	2 646	2 163	—	—	—	4	1	3 876	11 279
Halmstad	3 360	7 380	1 088	793	—	—	—	1	4	3 509	14 930
Härnösand ..	485	5 238	1 214	898	—	—	—	1	—	4 509	11 695
Jönköping ...	1 038	8 378	2 188	1 781	—	6	19	8	3	1 371	6 269
Kalmar.....	1 033	10 128	635	435	—	4	27	1	—	2 490	8 676
Karlskrona...	3 515	6 040	838	655	—	—	—	2	1	2 450	8 874
Karlstad	100	8 876	2 062	1 467	—	—	—	2	1	4 964	16 418
Kristianstad .	1 793	8 868	1 205	877	—	—	—	2	1	5 416	21 243
Linköping ...	3 900	10 497	1 305	996	—	—	—	—	—	2 343	8 188
Luleå	400	8 575	1 237	973	—	—	—	2	1	8 151	19 617
Mariestad....	2	8 169	1 363	1 173	—	—	—	4	1	2 802	9 579
Norrköping ..	86	9 236	1 017	724	—	10	95	9	2	1 178	4 765
Nyköping ...	—	5 134	1 694	1 336	—	—	—	2	—	2 773	13 585
Sundsvall....	—	6 152	1 160	931	—	—	—	1	—	2 081	5 341
Umeå	802	10 579	889	743	—	—	—	2	—	6 366	19 954
Uppsala	22	7 550	1 600	1 317	—	12	85	2	—	3 226	11 173
Visby	816	5 390	177	148	—	—	—	—	—	2 818	8 606
Vänersborg ..	2 075	6 498	1 031	802	—	4	19	—	—	5 589	19 390
Västerås.....	115	5 932	2 135	1 816	—	—	—	—	—	1 552	6 198
Växjö	855	6 276	537	439	—	—	—	1	—	2 657	10 197
Örebro	7 100	11 109	2 124	1 632	—	—	—	2	—	1 934	4 272
Östersund ...	202	9 296	808	588	—	—	—	—	—	5 626	15 909
	57 165	258 325	41 202	31 792	—	50	375	123	38	84 066	278 264
Huvudkont...	124 196		17 688	13 839	—	—	—	87	53	5 789	70 677
	181 361		**58 890**	**45 631**	—	**50**	**375**	**210**	**91**	**89 855**	**348 941**

Varav silver- o. kopparmynt 5 403

ställningsrapport den 30/11 1949

Checkräkning

	Statl. myndigh.		Bankaktie-bolag		Övriga insättare		Summa		Fördelning av »övriga insättare»	
									Outlånade fondmedel	Influtna räntor
	antal	tkr.	antal	tkr.	antal	tkr.	antal	tkr.	tkr.	tkr.
Göteborg	47	9 739	6	33 184	87	610	140	43 534	406	70
Malmö	13	1 620	6	2 548	68	710	87	4 878	511	66
Falun	4	138	3	175	24	527	31	840	333	25
Gävle	7	1 051	5	—	24	480	36	1 531	237	43
Halmstad.....	5	146	4	125	38	868	47	1 139	577	43
Härnösand	11	414	3	100	34	745	48	1 259	505	41
Jönköping	6	893	5	1 129	41	686	52	2 708	264	33
Kalmar.....	6	79	5	565	43	768	54	1 411	571	24
Karlskrona	8	198	3	185	43	548	54	930	359	28
Karlstad	10	932	5	574	42	2 075	57	3 581	1 689	59
Kristianstad ...	5	27	4	45	17	1 419	26	1 491	973	64
Linköping	6	62	5	—	45	570	56	632	398	28
Luleå	9	895	3	300	26	694	38	1 890	415	43
Mariestad.....	2	1	1	145	33	758	36	903	558	39
Norrköping	7	811	5	4	37	288	49	1 103	190	17
Nyköping.....	3	134	2	108	26	878	31	1 119	587	36
Sundsvall.....	8	110	3	20 475	30	612	41	21 196	291	29
Umeå	12	299	3	900	44	1 176	59	2 374	831	34
Uppsala	26	395	4	101	38	793	68	1 289	544	35
Visby	9	215	3	493	37	757	49	1 464	559	22
Vänersborg	7	823	2	400	33	1 185	42	2 408	793	39
Västerås	8	702	4	200	23	551	35	1 453	399	39
Växjö	13	502	4	60	24	595	41	1 158	361	18
Örebro	6	831	4	200	45	571	55	1 602	443	35
Östersund.....	7	146	3	100	34	1 090	44	1 336	779	62
	245	21 162	95	62 115	936	19 952	1 276	103 229	13 573	972
Huvudkontoret	351	555 921	15	115 403	303	74 769	669	746 093	44 504	609
	596	**577 083**	**110**	**177 518**	**1 239**	**94 721**	**1 945**	**849 322**	**58 077**	**1 581**

Varav Statsv. I 349 184 647

» jordbr. kr. kass. o. centralkassor..... 50

» sparbanker 20

Bilaga nr 2

AB Jordbrukarbankens tillgångar och skulder vid mitten av åren 1938, 1940, 1943, 1945, 1948, 1949 och den 30/11 1949 (i tusental kronor)

	30/6 1938	30/6 1940	30/6 1943	30/6 1945	30/6 1948	30/6 1949	30/11 1949
Tillgångar.							
Kassa och bankfordringar	9 017	7 384	21 892	31 477	17 324	23 349	62 103
Obligationer	5 379	4 033	35 042	61 764	6 921	4 801	14 788
	14 396	11 417	56 934	93 241	24 245	28 150	76 891
Bankfastigheter, bankfast. aktier och inventarier	4 000	3 988	3 993	4 698	3 701	3 601	6 050
Andra fastigheter och andra aktier	1 213	12	9	7	6	6	6
Utlåning	174 914	199 218	228 414	284 123	437 659	422 472	589 455
Diverse räkningar	5 236	2 886	6 459	12 746	15 210	15 446	15 957
	199 759	**217 521**	**295 809**	**394 815**	**480 821**	**469 675**	**688 359**
Skulder.							
Eget kapital	22 200	28 717	30 153	31 213	43 715	45 164	60 164
Inl. från allmänheten	146 459	151 696	235 591	333 588	374 305	383 870	567 075
Banker	22 683	10 182	16 176	10 945	25 492	20 943	32 987
Postremissväxlar och egna accepter	4 366	5 284	5 068	7 580	6 986	5 512	7 160
Rediskonterade och försålda växlar	—	15 812	—	—	15 537	—	—
Diverse räkningar	4 051	5 830	8 821	11 489	14 786	14 186	20 973
	199 759	**217 521**	**295 809**	**394 815**	**480 821**	**469 675**	**688 359**

Bilaga nr 3

AB Jordbrukarbankens kontor den 30/11 1949

*Stockholm	H. K.		
»	Kungsgatan 55	A	
»	Götgatan 53	B	
»	Odengatan 83	C	
»	Ålsten	D	
»	Drottninggatan 4	E	(från AB Göteborgs Handelsbank 1/8 1949)
Alingsås			(» » » » » »)
Alvesta			
Arvika			
Borås			(från AB Göteborgs Handelsbank 1/8 1949)
Eslöv			
Falkenberg			(från AB Göteborgs Handelsbank 1/8 1949)
*Falun			
*Gävle			
*Göteborg	V:a Hamngatan 18		
»	Järntorget 6		(från AB Göteborgs Handelsbank 1/8 1949)
»	Redbergsvägen 7		(» » » » » »)
»	Södra Vägen 41		(» » » » » »)
»	Vasaplatsen 13		(» » » » » »)
*Halmstad			
Hammenhög			
Hälsingborg			
Hörby			
*Jönköping			
*Kalmar			
Karlshamn			
*Karlskrona			
*Karlstad			
Katrineholm			(från Skandinaviska Banken AB 1/8 1949)
*Kristianstad			
Lidköping			
*Linköping			
Lund			
*Malmö			
*Mariestad			(från AB Göteborgs Handelsbank 1/8 1949)
Mölndal			(» » » » » »)
*Norrköping			
Ronneby			
Sala			
Skara			
Skövde			(från AB Göteborgs Handelsbank 1/8 1949)
Södra Vi			(exp. kontor under Vimmerby; från Skandinaviska Banken AB 1/8 1949)

* Platser, där även riksbankskontor finnas.

Tomelilla	
Tranås	(från AB Göteborgs Handelsbank 1/8 1949)
Trelleborg	
Tuna	(exp. kontor under Vimmerby; från Skandinaviska Banken AB 1/8 1949)
Uddevalla	(från AB Göteborgs Handelsbank 1/8 1949)
*Uppsala	
Varberg Drottninggatan	(från AB Göteborgs Handelsbank 1/8 1949)
» Torggatan 5	
Vimmerby	(från Skandinaviska Banken AB 1/8 1949)
Vårgårda	
*Vänersborg	
Västervik	(från AB Göteborgs Bank 1/8 1949)
*Västerås	
*Växjö	
Åmål	(från Wermlands Ensk. Bank AB 1/8 1949)
*Örebro	

*Platser, där även riksbankskontor finnas.

Bilaga nr 4

PM
angående avbetalningslånefonden

Jämlikt 7 § reglementet för riksbankens styrelse och förvaltning äger riksbanken mot säkerhet av borgen såsom för egen skuld eller mot pant av värdepapper utlämna avbetalningslån ävensom lån utan amortering. För avbetalningslånen utgör lånetiden högst åtta år. Återbetalning sker genom halvårsvis skeende lika amorteringar, dock att amorteringsfrihet kan medgivas under högst fyra år. Lån utan amortering kunna utlämnas på högst fyra år. Högsta lånebeloppet, vilket tidigare utgjorde 10 000 kronor, utgör numera efter beslut av 1946 års riksdag 15 000 kronor, dock med rätt för riksbankens direktion att i särskilda fall medgiva, att beloppet höjes till högst 20 000 kronor. (Låneminimum utgör 300 kronor.) Räntan följer det allmänna marknadsläget och utgör sedan 1945 3½ %. Den gäldas halvårsvis (i samband med förekommande amorteringar). I enlighet med beslut av 1946 års riksdag äger riksbanken vidare utlämna lån med statlig kreditgaranti (garantilån) åt den, som avlagt akademisk eller därmed jämförlig examen. Räntan å dylika lån utgör f. n. 3 %.

Enligt 1897 års riksbankslag i dess ursprungliga lydelse utgjorde avbetalningslåneverksamheten en del av riksbankens egen rörelse. Avbetalningslånen fingo dock ej sammanlagt överstiga 12,5 miljoner kronor (25 procent av riksbankens grundfond å 50 miljoner kronor). I anledning av beslut av 1902 års riksdag inrättades i stället en särskild fond för avbetalningslåneverksamheten under riksbankens förvaltning, till vilken av reserverade fondmedel överfördes ett belopp av 12,5 miljoner kronor. Avbetalningslånefonden ökades därefter successivt genom tillskott från reserverade vinstmedel, och år 1930 hade fonden stigit till 44 miljoner kronor. I samband med kapitalregleringen vid 1938 års riksdag inlevererades fondens kapitalbelopp av 44 miljoner kronor till statsverket, och i stället anvisades av lånemedel ett belopp av 50 miljoner kronor till en särskild avbetalningslånefond, utgörande en delfond av riksbanksfonden. Sedan 1946 och 1948 års riksdagar till fonden anvisat investeringsanslag av 10, respektive 5 miljoner kronor uppgår fonden sålunda f. n. till 65 miljoner kronor.

1949 års riksdag har medgivit, att för fortsatt utgivande av avbetalningslån enligt för avbetalningslånefonden gällande villkor må för tiden intill den 1 juli 1950 användas erforderligt belopp av riksbankens disponibla vinstmedel, därest till fonden anvisade medel icke skulle vara tillräckliga härför (se BU:s memorial nr 19/1949). Det förutsattes därvid, att om förstärkning av fonden skulle erfordras, bankofullmäktige skulle begära härför erforderligt anslag å riksstaten för budgetåret 1950/51.

Bilaga nr 5

Ställningen för vissa räkningar i riksbanken; ultimo 1944—1948

	1944		1945		1946		1947		1948	
	antal	tkr.	antal	tkr.	antal	tkr.	antal	tkr.	antal	tkr.
Utlåning.										
Avbetalningslån	37 644	46 288	38 344	49 300	38 759	53 648	38 490	59 428	38 035	61 289
varav mot statlig kreditgaranti	—	—	—	—	—	—	244	2 563	464	4 513
Bosättningslån	58 410	33 424	62 488	36 125	64 252	38 981	62 642	42 028	60 876	44 236
Spannmålskreditfonden		399		—		38		—		—
Hantverks- o. småindustrikredit	2	12	12	86	25	194	39	309	44	309
Skyddsrumslån	870	1 186	617	749	429	421	320	245	267	152
»Egnahemslån m. fl.»	—	—	—	—	—	—	—	—	93 309	359 754
Växlar	3 183	8 490	2 894	6 672	2 869	49 095	3 573	38 274	3 294	64 713
Hypotekslån	7 299	47 012	6 875	15 443	6 311	101 831	6 340	70 646	6 403	75 362
Kredit i checkräkning, utestående	190	5 050	178	10 202	163	20 628	138	17 625	143	15 227
beviljat		99 075		131 273		162 342		124 453		223 873
Inlåning.										
Checkräkning:										
statliga myndigheter	654	564 359	641	830 861	665	706 453	611	630 846	604	679 112
affärsbanker	115	197 118	112	80 429	112	84 111	110	196 755	111	357 817
övriga	174	46 689	244	41 428	435	84 537	718	71 887	1 116	101 514
Summa	**943**	**808 166**	**997**	**952 718**	**1 212**	**875 101**	**1 439**	**899 488**	**1 831**	**1 138 443**

Bilaga nr 6

PM
angående statens bosättningslånefond

Förslag om inrättandet av en lånefond för statliga bosättningslån framlades ursprungligen i propositionen till 1937 års riksdag (prop. nr 41), varvid ett reservationsanslag av 2 milj. kronor äskades under rubriken »Statens utlåningsfonder». I enlighet med riksdagens beslut i ämnet (skr. 1937 nr 388) utfärdade Kungl. Maj:t sedermera den 30 juni 1937 kungörelse (nr 809) om statliga bosättningslån, vilken trädde i kraft vid ingången av år 1938. Sedan en del smärre ändringar vidtagits[1] i nämnda författning ersattes densamma av en ny kungörelse av den 29 juni 1946 (nr 570) med stöd av beslut av 1946 års riksdag (skr. nr 426). Sistnämnda kungörelse innefattade emellertid ingen mera väsentlig ändring i tidigare gällande bestämmelser i ämnet, bortsett från att lånemaximum höjdes. Nu gällande föreskrifter innebära i huvudsak följande:

Bosättningslånefonden förvaltas av riksbanken, som jämväl har att besluta i ärenden angående lån från fonden.[2]

Lån kan beviljas trolovade eller äkta makar för inköp av dels möbler och andra bosättningsföremål, vilkas anskaffande föranledes av äktenskapets ingående, dels redskap, verktyg eller liknande föremål, vilka kunna underlätta hemarbetet eller familjens försörjning m. m., och dels sådana husdjur, vilkas avkastning till avsevärd del är avsedd att förbrukas inom det egna hushållet.[3]

Såsom villkor för erhållande av bosättningslån gäller — förutom att de lånesökande skola vara eller i samband med äktenskapets ingående bliva svenska medborgare —

a) att de lånesökande äro i behov av medel för att anskaffa de bosättningsföremål, verktyg eller husdjur m. m., för vilka lånet är avsett,

b) att lånets upptagande är tillrådligt med hänsyn till de lånesökandes egna villkor och intressen,

c) att de lånesökande erhållit sjukförsäkring, som kan anses tillräcklig med hänsyn till deras ekonomiska villkor, eller i annan ordning skaffat sig liknande trygghet,

d) att de lånesökande gjort sig kända för skötsamhet och ekonomisk förtänksamhet ävensom ådagalagt sparvilja, i den mån betingelser härför förelegat, samt

e) att, där de lånesökande äro äkta makar, särskilda omständigheter föranlett dem att först efter äktenskapets ingående göra låneansökningen.

Då särskilda skäl därtill äro, må bosättningslån beviljas lånesökande, oaktat de icke uppfylla det under c) stadgade villkoret.

Låneansökan av äkta makar skall avlämnas inom sex månader från

---

[1] Se kungörelser n:ris 204/1938, 94/1939, 281/1941, 312/1942 och 588/1943.

[2] Någon möjlighet att anföra besvär över beslut av riksbanken föreligger ej. Över beslut av styrelse vid avdelningskontor kan dock klagan föras hos direktionen.

[3] Enligt uttalande av 1942 års riksdag må under begreppet bosättningsföremål föras även spisar, fasta diskbänkar eller andra likartade hushållsföremål, som äro att hänföra till fast inredning.

äktenskapets ingående. När särskilda skäl därtill föreligga må dock ansökan, som avlämnats senare, upptagas till prövning.[1]

Högsta medgivna lånebelopp utgör 2 000 kronor.[2] Bosättningslån skall förräntas efter fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot, som fastställes av Kungl. Maj:t. Under de senare åren har räntan varit bestämd till 4 procent.

Bosättningslån skall amorteras inom viss av riksbanken vid lånets beviljande bestämd tid, som icke må överstiga 8 år efter utlämnandet. Under viss tid — dock högst under de 3 första åren — kan amorteringsfrihet lämnas, därest låntagare på grund av studier, öppnande av egen rörelse eller övertagande av jordbruksfastighet el. dyl. kan beräknas hava svårigheter att verkställa amortering under åren närmast efter det lånet erhållits.[3]

Avbetalning och ränta skall erläggas var tredje månad, där ej på grund av särskilda omständigheter annat bestämmes. Riksbanken kan dock medgiva anstånd med betalningen. Vill låntagare inbetala lån snabbare än vad bestämmes i reversen, står det honom fritt.

Ansökan om bosättningslån göres på en av riksbanken fastställd blankett och inlämnas till ett särskilt ortsombud i den kommun, där mannen är bosatt.[4] Såsom ortsombud fungerar inom varje kommun en av kommunen för en tid av två år vald person eller, vid förfall för denne, en ersättare. Ortsombudet har att å ansökningshandlingen teckna yttrande dels rörande riktigheten av de uppgifter, som meddelas av sökande, och dels i de andra hänseenden, som angivas i ansökningsblanketten. Yttrandet skall även innefatta till- eller avstyrkande av lån. Äro lånesökandena bosatta i skilda kommuner, skola ortsombuden i båda kommunerna yttra sig över ansökningen.

Avlider låntagare, och skulle därefter lånets återbetalning bereda synnerlig svårighet för den andre låntagaren eller, om sådan icke finnes, för den avlidnes efterlevande, må riksbanken medgiva befrielse, helt eller delvis, från återbetalningsskyldigheten. Sådan befrielse kan även medgivas, därest låntagarna eller endera av dem efter det lånet beviljats fått sin försörjningsplikt så utökad, att därigenom uppkommer synnerlig svårighet att återbetala lånet. När i andra fall ingen eller ringa utsikt finnes att lån kommer att återbetalas, må riksbanken meddela beslut om avskrivning (vilket innebär, att lånet visserligen formellt kvarstår, men att åtgärder för lånets indrivning icke vidtagas, om ej särskilda förhållanden därtill föranleda).[5]

Till statens bosättningslånefond har hittills av riksdagen anvisats sammanlagt 54,1 milj. kronor. Någon ökning av tillgängliga fondmedel har icke begärts för nästa budgetår med hänsyn till att vid utgången av bud-

[1] Ett vanligt sådant skäl, vilket godtages, är att de lånesökande icke kunnat skaffa bostad tidigare.

[2] Ursprungligen utgjorde lånemaximum 1 000 kronor, men detta belopp höjdes enligt beslut av 1943 års riksdag till 1 250 kronor; nuvarande lånemaximibelopp tillkom genom 1946 års kungörelse.

[3] I praxis har riksbanken endast undantagsvis medgivit amorteringsfrihet under den första delen av lånetiden. I regel har, efter samråd med socialdepartementet, lånetiden fastställts till 5 år.

[4] För att tjäna till ledning vid lånesökandes uppgörande av bosättningsplan har riksbanken låtit utarbeta en broschyr, benämnd Bosättning. Denna tillhandahålles lånesökande av ortsombuden samt av riksbankens kontor. Den användes även i viss utsträckning vid undervisning i bosättningsfrågor i skolor, studiecirklar m. m.

[5] Bankofullmäktige hava delegerat å riksbankens direktion att besluta i ärenden angående efterskänkande och avskrivning. Utredning införskaffas genom vederbörande ortsombud, särskilt anlitade personer eller tjänstemän i riksbanken. Kontorsstyrelserna hava att med utredning och egna yttranden överlämna dylika ärenden till huvudkontoret.

getåret 1948/49 kvarstod outnyttjat ett belopp av över 9,1 milj. kronor, vilket tillsammans med inflytande avbetalningar beräknas täcka medelsbehovet under innevarande och nästa budgetår.[1]

Lånefrekvensen ökade successivt fram till och med budgetåret 1943/44, då antalet utgivna nya lån utgjorde 13 543. Därefter har kurvan visat en konstant nedgående tendens och under budgetåret 1948/49 utgåvos endast 9 801 lån. Det förefaller som om den nedgående tendensen skulle fortsätta, vilket delvis sammanhänger med den minskade äktenskapsfrekvensen. Medan antalet äktenskap under åren 1943 och 1944 uppgick till 62 803 resp. 64 627, utgjorde motsvarande antal under år 1948 56 709. Av antalet ingångna äktenskap grundade sålunda under sistlidna budgetår endast ca $^1/_6$ sin bosättning helt eller delvis på bosättningslån.[2] Däremot har, om man jämför de olika budgetåren, det sammanlagda beloppet nyutgivna lån hela tiden successivt ökats till och med budgetåret 1947/48 — bortsett från budgetåret 1945/46 — vilket självfallet sammanhänger med de ökade lånemaxima.[3] För budgetåret 1948/49 skedde en viss nedgång även i det sammanlagda nyutlånade beloppet; under sistnämnda budgetår utgjorde detta belopp ca 15,5 milj. kronor. Sammanlagt ha sedan låneverksamhetens början år 1938 och intill den 1 juli 1949 utlämnats bosättningslån till ett belopp av något över 130 milj. kronor. Eftersom under samma tid har återbetalats eller avskrivits sammanlagt något över 85,5 milj. kronor, utgjorde det utestående lånebeloppet vid budgetårets slut ca 44,5 milj. kronor.

Beträffande de statistiska uppgifterna från låneutvecklingen hänvisas vidare till omstående *bilaga nr 6 a.*

Hittills har å utgivna bosättningslån efterskänkts eller avskrivits ett sammanlagt belopp av ca 0,6 milj. kronor, vilket motsvarar ca 0,4 % av summan utlämnade lån, ca 139 milj. kronor. Emellertid har man att räkna med att ytterligare åtskilliga redan utgivna lån böra avskrivas eller efterskänkas. Att bilda sig en föreställning om hur stor den faktiska förlusten å utlämnade lån kommer att bliva, är icke möjligt. Om nuvarande sysselsättning och reallöner skulle i stort sett bibehållas, torde man emellertid ha anledning förmoda, att förlustprocenten kan hållas under 2 % å det utlämnade lånebeloppet.[4]

[1] Inflytande räntor skola vid varje budgetårs utgång redovisas till statskontoret.

[2] Enligt en statistisk utredning, som verkställdes år 1942 av socialstyrelsen, hade under åren 1938—1941 c:a 75 % av lånen utlämnats till industri- och byggnadsarbetare och knappt 9 % till lant- och skogsarbetare. Någon senare undersökning har icke verkställts, men man kan utgå från att någon större förskjutning i dessa procentsiffror icke ägt rum under tiden därefter.

[3] Medelbeloppet för nyutgivna lån ökades från c:a 680 kronor under budgetåret 1937/38 till c:a 1 575 kronor under budgetåret 1948/49.

[4] När statsmyndigheterna år 1937 beslutade om inrättande av statliga bosättningslån befarades betydligt större förluster. En viss försämring i skötseln av utlämnade bosättningslån har dock på vissa håll framträtt under den senaste tiden.

Lån från statens bosättningslånefond budgetåret 1948/49

Bilaga nr 6 a.

	Den 30/6 1948 utestående lån		Utgivna eller från andra kontor överflyttade lån		Av- och slutbet., avskrivna samt till andra kontor överflyttade lån		Den 30/6 1949 utestående lån		Tilldelad fond ./. avskr. 30/6 1949	Influtna räntor 1/7 1948—30/6 1949	Utbetalda ersättn. till ortsombuden	Förebragna ansökningar
	antal	tkr.	antal	tkr.	antal	tkr.	antal	tkr.	tkr.	tkr.	tkr.	antal
Göteborg	5 925	3 917	870	1 371	1 312	1 342	5 483	3 946	4 100	145	5·2	985
Malmö	5 992	3 932	896	1 327	1 272	1 269	5 616	3 990	4 100	146	4·8	938
Falun	1 539	1 009	354	457	359	395	1 534	1 071	1 125	42	1·6	302
Gävle	2 680	1 915	558	842	567	665	2 671	2 091	2 150	77	2·7	561
Halmstad.....	1 212	732	216	306	318	287	1 110	752	800	29	1·0	220
Härnösand....	1 223	812	259	356	258	287	1 224	882	900	33	1·0	245
Jönköping	2 206	1 575	489	746	486	582	2 209	1 739	1 800	66	2·2	484
Kalmar.....	742	372	157	213	247	167	652	418	550	16	0·6	160
Karlskrona....	869	564	197	288	216	220	850	632	650	23	0·9	204
Karlstad	2 126	1 385	348	489	419	446	2 055	1 428	1 450	51	1·7	344
Kristianstad ..	1 340	834	234	335	323	314	1 251	855	900	31	1·0	217
Linköping	1 378	865	280	397	320	327	1 338	935	950	36	1·6	325
Luleå	1 215	788	307	425	272	299	1 250	914	950	33	2·1	423
Mariestad.....	1 407	1 024	276	446	307	368	1 376	1 102	1 150	42	1·2	266
Norrköping ...	1 089	712	228	311	263	283	1 054	740	775	30	1·2	241
Nyköping.....	1 875	1 337	330	488	449	495	1 756	1 330	1 400	52	1·6	345
Sundsvall.....	1 161	854	239	361	246	327	1 154	888	900	34	1·3	244
Umeå	893	620	227	347	230	258	890	708	725	26	1·1	228
Uppsala	1 558	1 157	299	458	282	383	1 575	1 232	1 250	47	1·2	296
Visby	179	127	53	71	54	55	178	142	175	5	0·2	59
Vänersborg ...	1 092	759	231	332	284	306	1 039	785	850	30	1·2	210
Västerås	2 198	1 620	474	740	538	610	2 134	1 751	1 800	66	2·4	464
Växjö	557	346	150	220	163	142	544	423	450	15	0·5	148
Örebro	2 243	1 589	465	674	563	648	2 145	1 615	1 700	65	2·2	476
Östersund	854	586	178	240	219	257	813	570	625	23	0·9	181
	43 553	29 431	8 315	12 240	9 967	10 732	41 901	30 939	32 225	1 163	41·4	8 566
Huvudkont. ..	18 506	13 402	2 686	4 136	3 196	3 944	17 996	13 594	14 298	499	15·6	2 896
	62 059	**42 833**	**11 001**	**16 376**	**13 163**	**14 676**	**59 897**	**44 533**	**46 523**	**1 662**	**57·0**	**11 462**

Bilaga nr 7

PM

angående spannmålskreditfonden

Riksdagsbeslut fattades år 1930 om inrättande av en fond, benämnd spannmålskreditfonden, från vilken lån kunna utlämnas i enlighet med de bestämmelser och villkor, som angivas i Kungl. Maj:ts kungörelser av den 12 september 1930 (nr 343), den 14 juli 1932 (nr 365), den 7 juni 1935 (nr 284) och den 18 juni 1937 (nr 633).

Däri stadgas, att för underlättande av inköp av vete och råg, som för förvaring i avvaktan å lämpligt försäljningstillfälle upplägges i lagerhus eller annan lagerlokal, må under vissa förutsättningar lån från fonden kunna beviljas ekonomiska föreningar.

Lån meddelas i form av kassakreditiv på viss tid, högst ett år.

Beträffande säkerhet för dylika lån finnas bestämmelser i förstnämnda kungörelses § 3, 1:a och 2:a styckena, som här återgivas:

»Har lån beviljats förening, vilken enligt föreskrift i föreningens stadgar äger uppköpa spannmål allenast av medlemmar i föreningen och för inköpt spannmål skall erlägga betalning sålunda, att vid leveranstillfället betalas allenast viss andel av det marknadspris, som gällt vid tiden för köpets avslutande, medan slutlikvid sker vid utgången av löpande konsumtionsår och göres beroende av det genomsnittspris, som ernåtts vid föreningens samtliga försäljningar av vete och råg under konsumtionsåret, må ej av lånet vid någon tidpunkt utestå högre belopp än som motsvarar åtta tiondelar av det för samma tid bestämda värdet av i lagerhus eller annan lagerlokal, vilken innehaves eller står under betryggande kontroll av låntagaren, upplagd spannmål, varöver låntagaren äger förfoga.

Till säkerhet för lån till förening, som äger uppköpa spannmål jämväl av andra än föreningens medlemmar eller erlägga betalning för inköpt spannmål efter annan grund än i första stycket sägs, skall låntagaren upplåta panträtt i spannmål till så högt värde, att beloppet av föreningens hos riksbanken utestående lån icke vid någon tidpunkt överstiger åtta tiondelar av värdet av den spannmål, som pantförskrivits såsom säkerhet för nämnda lån.»

Vid bestämmande av det värde å spannmål, som ovan avses, skola gälla de priser å spannmålen, som Kungl. Maj:t i särskild ordning fastställer för ändamålet.

Å utestående lån beräknas ränta efter den räntefot, fullmäktige i riksbanken med hänsyn till marknadsläget för spannmålslån bestämma, under iakttagande att räntan icke må understiga medelräntan för statens upplåning mot obligationer under det budgetår, som närmast föregått det, varunder lånet beviljats. Särskild kreditivavgift utgår ej.

Det åligger låntagare att under lånetiden hålla ifrågavarande spannmål brandförsäkrad till dess fulla värde samt att hos försäkringsinrättning anmäla, att försäkringen gäller till förmån för riksbanken intill beloppet av dess fordran.

Spannmålskreditfonden förvaltas och lån från densamma beviljas av riksbanken. Låntagare äger icke utan riksbankens medgivande till annan än riksbanken upplåta panträtt i spannmål, som finnes upplagd i den lagerlokal, varom är fråga. Dessutom är låntagare skyldig att till riksbanken kontinuerligt lämna vissa uppgifter dels angående föreningen och dels angående den belånade spannmålens kvantitet och kvalitet. Av riksbanken utses en beträffande lagringsverksamhet sakkunnig person att vara bankens kontrollant vid de lagerhus, där spannmålen förvaras. Denne skall jämväl granska från låntagaren inkommande rapporter.

Under vissa i förstnämnda kungörelses § 10 angivna förhållanden kan riksbanken uppsäga lånebelopp till återbetalning å tid, som riksbanken bestämmer.

Spannmålskreditfonden har utgjort högst 4,5 milj. kronor (1934—1936), varav dock högst 3,5 milj. kronor överförts till riksbanken. Den 7 februari 1936 återfördes härav 2 milj. kronor till riksgäldskontoret och den 29 juni 1937 återstoden. Den 18 september 1937 överfördes till riksbanken 500 000 kronor, vilket belopp kvarstod oförändrat till den 23 april 1941, då av ett reservationsanslag på 2 milj. kronor anvisades ytterligare 500 000 kronor. Jämlikt beslut av 1944 års riksdag tillfördes nämnda reservationsanslag lånefonden, som alltsedan dess utgör 2,5 milj. kronor. Fondens hela belopp förvaltas numera av riksbanken.

Utlåningen från fonden har särskilt under senare år varit av ringa omfattning. Under budgetåret 1933/34 beviljades kreditiv å sammanlagt 3,2 milj. kronor men för tiden därefter har under intet år beviljats kreditiv, som sammanlagt uppgått till 1 milj. kronor. Under sistlidna två budgetår har ingen utlåning ägt rum från ifrågavarande fond.

Bilaga nr 8

PM

angående fonden för hantverks- och småindustrikredit

Enligt beslut av 1941 års riksdag inrättades en statlig fond, benämnd fonden för hantverks- och småindustrikredit, för utlämnande av lån till idkare av hantverk eller småindustri. Kungl. Maj:ts kungörelse den 19 december 1941 stadgar, att utlåningen från denna fond skall handhavas av riksbanken. Närmare föreskrifter angående förutsättningarna och villkoren för erhållande av ifrågavarande lån återfinnas i ovannämnda kungörelse (SFS 964/1941). I huvudsak gälla nedanstående föreskrifter:

Lån utlämnas endast till idkare av hantverk eller mindre industri, som, när lånet utbetalas, är medlem av garantiförening, d. v. s. sammanslutning av företagare inom visst distrikt med uppgift att genom anskaffande av lån åt medlemmarna främja hantverket och den mindre industrien inom distriktet. Lån beviljas nämligen icke utan att garantiföreningen iklätt sig betalningsansvar intill ett sammanlagt belopp av lägst 10 000 kronor för hälften av alla förluster på utlämnade lån inom distriktet och att garantiföreningen som säkerhet härför till riksbanken pantförskrivit tillgångar till samma belopp som det, varå nämnda förbindelse lyder. Ej heller utlämnas inom samma föreningsdistrikt lån å sammanlagt högre belopp än att summan av utestående lån motsvarar tjugo gånger värdet av föreningens pantförskrivna behållna tillgångar.

Lån beviljas

a) för anskaffande och installering av maskiner eller andra arbetsredskap,
b) för uppförande eller ombyggnad av verkstadslokaler,
c) till förlagskapital.

Lånebeloppet bestämmes med hänsynstagande till beräknade anskaffnings- eller byggnadskostnader och till rörelsens omfång.

Räntan, som f. n. är 4 ½ %, fastställes av Kungl. Maj:t för varje budgetår och avser lån, som beviljas under budgetåret. Den gäller sedan hela lånetiden.

Återbetalning skall ske med årliga avbetalningar — jämte ränta å oguldet kapitalbelopp — så att lånet är slutbetalt senast 10 år efter utbetalningsdagen.

Som säkerhet för ifrågavarande lån kan godkännas

a) fastighets- och/eller förlagsinteckning,
b) annan realsäkerhet, t. ex. obligationer eller aktier. I den mån erbjuden realsäkerhet icke anses betryggande bör den kompletteras med
c) borgen.

Ansökan om lån skall, om riksbanken så fordrar, avfattas enligt fastställd blankett, som tillhandahålles av garantiföreningarna och riksbankskontoren. Vid ansökan skall fogas de handlingar m. m., som finnas angivna å blanketten. Riksbanken inhämtar, eventuellt efter införskaffande av erforderliga kompletteringar, yttrande över ansökan från vederbörande

garantiföreningsstyrelse, som även äger själv komplettera utredningen. Låneansökan, som avstyrkes av styrelse, får ej beviljas.

Från fonden för hantverks- och småindustrikredit, till vilken 1941 års riksdag anvisat ett reservationsanslag av 2 milj. kronor, hade till och med år 1948 ett belopp av 0,5 milj. kronor överförts till riksbanken. Fram till 1948 års slut hade bildats nio garantiföreningar, vilkas medverkan, som ovan nämnts, förutsättes för utlämnande av lån från fonden. Vid samma tidpunkt hade utlämnats sammanlagt 44 st. lån med ett utestående belopp av 0,3 milj. kronor. Rörelsen är som synes av begränsad omfattning. Under budgetåret 1948/49 utlämnades lån å sammanlagt 67 500 kronor, medan under samma tid inbetalades 76 480 kronor. Beloppet utestående lån minskade sålunda under budgetåret från 344 810 kronor till 335 830 kronor.

Såsom bidrag till sina egna kostnader för låneverksamheten får riksbanken tillgodogöra sig den avgift å 5 kronor, som skall bifogas varje låneansökan. Av nuvarande räntesats å 4 1/2 % beräknas 1/2 % skola täcka kostnaderna för besiktning, värdering och de särskilda utredningar av teknisk eller ekonomisk art, som kunna erfordras i samband med utlåningen, såväl som resekostnads- och traktamentsersättningar, som i förekommande fall skola utgå.

Bilaga nr 9

Förteckning över statliga lånefonder för lån övertagna från egnahemsorganisationen och hushållningssällskapen

Statens utlåningsfonder.	Kungl. kungörelse nr
Egnahemslånefonden:	
Jordbrukslån, skogslån, äldre tilläggslån och förstärkningslån	1940: 589; 1942: 578; 1946: 237;
Bostadslån och »ytterligare bostadslån»	1940: 589; 1942: 578; 1946: 237;
Uppskovslån	1933: 173;
Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden (»Nybyggnadslån»)	1939: 464 o. 673; 1940: 670 o. 1003; 1941: 632 o. 860; 1942: 677; 1943: 596;
Fonden för premielån till egnahemslåntagare	1940: 589; 1942: 578; 1946: 237;
Gödselvårdslånefonden	1918: 576; 1925: 186; 1927: 241; 1931: 132; 1937: 632;
Täckdikningslånefonden	1920: 332; 1945: 351;
Allmänna nyodlingsfonden:	
»Nyodlingslån»	1925: 396; 1930: 300; 1937: 637;
»Betesförbättringslån»	1926: 204; 1930: 301; 1937: 638;
Norrländska nyodlingsfonden (samtliga lån nu slutbetalda)	
Arrendelånefonden	1940: 589;
Arbetarsmåbrukslånefonden	1940: 590;
Fonden för låneunderstöd.	
Statskontorets delfond:	
Lån för uppförande av siloanläggningar	1940: 815 o. 816;
Tilläggslån till viss bostadsbyggnadsverksamhet (»1942 års tilläggslån»)	1942: 578;

	Kungl. kungörelse nr
Lån till kolonisation för estlandssvenskarna (Kungl. brev 23/3 1945 o. prop. nr 40/1945)	
Riksbankens delfond:	
Lån till bostadsförbättringsverksamhet (»Förbättringslån»)	1939: 464 o. 673; 1940: 670 o. 1003; 1941: 632 o. 860; 1942: 677; 1943: 596;
Bidrag.	
Förbättringsbidrag	1939: 464;
Arbetarsmåbruksbidrag	1940: 590.

Bilaga nr 10

Utestående antal och belopp å lån övertagna från egnahemsorganisationen och hushållningssällskapen

	Utestående pr 30/6 1948		Utestående pr 30/6 1949		Utestående pr 30/11 1949	
	antal	tkr.	antal	tkr.	antal	tkr.
Jordbrukslån m. fl.[1]	33 599	166 304	29 909	160 041	29 052	156 616
Bostadslån m. fl.[2]	17 046	87 363	16 444	85 836	16 069	84 405
Uppskovslån[3]	1 472	403	1 218	336	1 151	312
Egnahemslånefonden	*52 117*	*254 070*	*47 571*	*246 213*	*46 272*	[5]*241 333*
Förbättringslån	5 443	16 418	5 675	18 060	5 720	18 597
Nybyggnadslån	21 474	32 141	21 709	35 006	21 820	36 098
1942-års tilläggslån[4]	2 660	4 366	2 872	4 959	2 883	5 062
Estlandslån	51	406	54	421	54	418
Premielån	4 340	4 396	4 720	5 466	4 893	5 838
Gödselvårdslån	1 626	605	1 176	505	973	459
Täckdikningslån	5 408	4 409	4 865	4 046	4 557	3 775
Nyodlings- och betesförbättringslån	14	9	12	8	11	7
Siloanläggningslån	976	782	933	718	924	720
Arrendelån	260	678	239	575	232	553
Arbetarsmåbrukslån	1 570	37 175	1 516	36 426	1 516	36 081
Summa	**95 939**	**355 454**	**91 342**	**352 403**	**89 855**	**348 941**
[1]—[4] Varav lån till låneförmedlare.. [1]	111		100		98	
[2]	449		443		441	
[3]	22		18		15	
[4]	60		62		62	

[5] Genom uppdelning av annuiteten i tvenne uppbörder har verkställd inbetalning å cirka 2 milj. kronor icke avförts å lånen.

Bilaga nr 11

Förteckning över de checkräkningar vid riksbankens huvudkontor, vilka sammanförts under beteckningen »checkräkning I»

Akademien för de fria konsterna
Allmänna kyrkomötet
Arbetsdomstolen
Byggnadsarbeten 2, 3 och XII
Byggnadsberedningen
Byggnadsdelegationen för storflygplatsen
Kungl. Byggnadsstyrelsen,
AK-medel
elektriska arbeten
rörarbeten
Byrådirektören och ombudsmannen i statskontoret
Centrala uppbördsnämnden
Centralskolan för specialutbildning av barnsjuksköterskor
Centraltelegrafstationen
Delegationen för det int. soc.-politiska samarbetet
Direktionen för psykiatriska sjukhuset
Direktionen över Stockholms stads undervisningsverk
Distriktschefen i 4:e distriktet
Djurgårdsförvaltningen
Djurgårdsnämnden
Kungl. Domänstyrelsen
Ecklesiastikdepartementet, kollektmedel
Exportkreditnämnden
Flygtekniska försöksanstalten
Flyktkapitalbyrån
Folkskoleseminariet för kvinnliga elever i Stockholm
Fonden för skoglig forskning
Frihamnstullavdelningen
Förste stadsfogdens i Stockholm tjänsteräkning
Försvarsdepartementets granskningsnämnd för byggnadsarbeten
Försvarets fabriksstyrelse
Föredraganden för kam.ärenden i Generaltullstyrelsen
Garantilånenämnden
Generaltullstyrelsen
1944 års hamnutredning
Högre tekniska läroverket i Stockholm
Kanslern för rikets universitet
Konjunkturinstitutet
Konstfackskolan
Konstfackskolan, Införselmedel
KTH:s byggnadskommitté
Lagberedningen
Lantbruksakademien
Livrustkammaren genom Nordiska Museet
Lotsdirektören i mellersta lotsdistriktet
Luftfartsstyrelsen
Lånenämnden för sekundär jordbrukskredit
Länsstyrelsernas antagningsnämnd
Manilla Dövstumsskola
Mellankommunala prövningsnämnden
Militieombudsmansexpeditionen
Musikaliska akademien
Nordiska vägtekniska förbundets svenska avdelning
Nämnden för antagande av aspiranter å landsfiskalstjänst
Nämnden för statens trofésamling
Postgirokontoret
Postsparbanken
Postverket
Försvarsstaben,regoff, forskningsärenden
Riksdagens interparlamentariska grupp
Riksdagens justitieombudsman
Riksdagsbiblioteket
Riksmarskalksämbetet
Rikstelefonbyrån
Samarbetsdelegationen för Lyckebyåföretaget
Serumnämnden
Skogsvårdsstyrelsen i Stockholms län
Social Upplysningsfilm
Spärrkontonämnden
Statens biltrafiknämnd

Statens befordringsnämnd
Statens bostadsnämnd
Statens bränslekommission
Statens bränslekommission, kolclearingkassan krigsriskkassan, vedclearingkassan
Statens geotekniska institut
Statens handelskommission
Statens handelskommissions prisutjämningskonto
Statens hyresråd
Statens industrikommission nr 1, 4 och 5
Statens Järnvägar, järnvägsstyrelsen
Statens krigsförsäkringsnämnd
Statens lantbrukskemiska kontrollanstalt
Statens livsmedelskommission nr 1—9
Statens läroboksnämnd
Statens lönenämnd
Statens nämnd för samlingslokaler
Statens organisationsnämnd
Statens priskontrollnämnd
Statens priskontrollnämnds clearingkonto
Statens reproduktionsanstalt, införselmedel
Statens sinnessjukvårdsberedning
Statens sjuksköterskeskola
Statens sjöhistoriska museum
Statens tobaksnämnd
Statens trafikkommission
» » , rederikonto
» » , driftkapital för vissa fartyg
Statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö
Statens utlänningskommission
Statens väginstitut
Statens växtskyddsanstalt
Statens återuppbyggnadsnämnd
Statsrevisionens sekreterare
Studielånenämnden
Svenska Penninglotteriet AB
Svenska spannmålsaktiebolaget
Teaterrådet
Telegrafstyrelsen
Telegrafstyrelsens driftsbyrå
Telegrafverkets kabelkontor
Tulldirektionen nr 1—2
Kungl. Utrikesdepartementets arvs- och ersättningsbyrå
UD:s ränteavkastning å baltiskt regleringskonto
Valutakontoret nr 1—4, 6
Vattenfallsstyrelsen
Vetenskapsakademien
Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien
Överrevisionen för krisförvaltningen
Överstyrelsen för de tekniska högskolorna

Antal checkräkningar enligt ovan	137 st.
vartill kommer för kommittéer och utredningar	212 »
Antal checkräkningar	*349 st.*

Statens offentliga utredningar 1950

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Ortsavdragskommittén. Betänkande med förslag till ändrade kommunala ortsavdrag m. m. [5]

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Elkraftutredningens redogörelse nr 2: 18. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Örebro län. [1[

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande angående tyskgruvorna och centralorgan för gruvärenden. [2]

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Utredning angående överflyttning av viss del av riksbankens rörelse till en statlig affärsbank m. m. [6]

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen.

Andlig odling i övrigt.

Betänkande med förslag angående folkskolans disciplinmedel m. m. [3]

Skolöverstyrelsens utlåtande angående beskärning av timplanerna vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. [4[

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Isaac Marcus Boktr.-A.-B. 507075